

शहीद भागवत जाधव स्मृती केंद्र

(सुभेदार रामजी आंबेडकर वाचनालय, लव्हेलेन बी.आय.टी. चाळ नं. ३,
तळमजला, माझगांव, मुंबई - ४०० ०१०. दूरध्वनी : - ३७४ ०४६२)

सुमेध जाधव

दिनांक : ७/७/९९

(सामाजिक कार्यकर्ता)

✍ १० जानेवारी १९७४ साली वरळी-नायगांव येथे झालेल्या जातीय दंगलीच्या निषेधार्थ निघालेल्या दलित पॅथरच्या मोर्चावर शिवसैनिकांनी केलेल्या हल्यात आया-बहिणींचे रक्षण करतांना धारातिर्थी पडलेले शहीद भागवत जाधव यांचे धाकटे बंधू.

✍ पॅथरच्या चळवळीमध्ये १९८२ पासून सक्रिय कार्यकर्ता.

✍ नामांतर आंदोलनामध्ये दोन वेळा जेल कस्टडी.

✍ १९९० साली माझगांव विभागातील लव्हेलेन परिसरामध्ये अनैतिक धंद्याविरूद्ध तीव्र आंदोलन. गुंडाच्या विरोधात जीव धोक्यात घालून निर्भयतेने दारूचा धंदा उध्वस्त करून त्या जागी सुभेदार रामजी आंबेडकर वाचनालय स्थापन.

✍ १९९१-९२ च्या दरम्यान सांज दैनिक, आपलं महानगर, दिनांक या पत्रकारांवर व त्यांच्या कार्यालयावर शिवसैनिकांकडून झालेल्या हल्याच्या विरोधात त्यांच्या दहशतवादा विरोधात पत्रकारांना सक्रिय आंदोलनाद्वारे पाठबळ.

✍ १२ मार्च १९९४ साली निर्भय बनो आंदोलन या अन्याय अत्याचाराविरोधात दहशतवादाविरोधात लढणाऱ्या संघटनेचा संघटक म्हणून सामाजिक प्रश्नासाठी आंदोलन व ६ वेळा जेलकस्टडी.

✍ आयुर्विमा महामंडळ (एल.आय.सी) मध्ये नोकरी करून एस.सी./एस.टी. संघटनेचा चिटणीस म्हणून मागासवर्गीय कर्मचाऱ्यांवर होणाऱ्या अन्यायविरोधात लढा देवून त्यांना न्याय देण्याचा प्रयत्न.

✍ आंबेडकरी चळवळीमध्ये धर्मांध शक्तीशी लढतांना धारातिर्थी पडलेल्या सर्व शहीदांना “१० जानेवारी शहीद दिन” आयोजन दरवर्षी “मानवंदना” देण्याचा उपक्रम.

✍ माझगांव विभागामध्ये विविध सामाजिक / धार्मिक / सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन.

✍ विविध सामाजिक विषयांवर परिसंवाद / चर्चासत्र / व्याख्यानांचे आयोजन.

✍ रक्तदान शिबिर / आरोग्य शिबिर / कार्यकर्ता प्रशिक्षण शिबिर आयोजन.

✍ शहीद भागवत जाधव स्मृती केंद्र आणि मोफत कायदेशीर सल्ला केंद्र स्थापन.

✍ जपानमधील बुराकू लिबरेशन इन्स्टिट्यूट सेंटरच्या नियतकालिकामध्ये गेली चार वर्ष निरनिराळ्या विषयांवर लेख प्रसिद्ध.

✍ मुंबईतील वृत्तपत्रांमध्ये वैचारिक लेख प्रसिद्ध.

✍ भवतुं-सब्ब-मंगलम् या सामाजिक संस्थेच्या १९९५ व्यसन मुक्ती कार्याबद्दल पुरस्कार.

✍ एकता कल्चरल अँकेडमी -मुंबई या संस्थेच्या वतीने १९९८ चा सामाजिक कृतज्ञता (दादासाहेब गायकवाड स्मृती)पुरस्कार.

✍ आयुर्विमा महामंडळ (एल.आय.सी), इंटक कामगार युनियनच्या वतीने १९९९ चा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पुरस्कार.

✍ संकल्प : - विभागातील गरीब - कष्टकरी लोकांसाठी, रुग्णवाहिका सेवा व विद्यार्थ्यांसाठी संगणक प्रशिक्षण केंद्राची स्थापना.

Angry Panther mob gassed again

By A Staff Reporter

The police fired five tear-gas shells to disperse stoning and clashing groups of caste Hindus and the followers of Dalit Panther, a militant organisation of the Scheduled Castes, at Worli, Bombay, on Friday afternoon. One person was stabbed during the clash.

A police official and some constables received minor injuries in the stone throwing. Stone-throwing incidents were also reported from the Naigaum area.

Two persons were arrested on murder and rioting charges following the death of a Dalit Panther member in the stone-throwing at Parel on Thursday.

Raja Dhale, "chief" of Dalit Panthers, went on a hunger strike in his cell on Friday demanding the unconditional release of his colleagues who were arrested in connection with incidents at Parel on Thursday evening. In all 71 persons were arrested.

Dhale was released on a bail of Rs. 4,000 on Thursday evening but was rearrested immediately "without any reason" according to the militant organisation sources. The Panther "chief" was released for attending the funeral of Bhagwati Ramji Jadhav, who was cremated at the Sewree Cemetery on Friday.

The Police took the body straight to the cemetery from the coroner's court instead of handing over the body to the parents.

More than 3,000 Panthers, including women, silently marched to the cremation ground and in the absence of the body carried a photograph of the victim. The garlanded photograph was kept between the huge portraits of Buddha and Ambedkar on a jeep.

Jadhav, a resident of BTF Chawls, Byculla, had written two Marathi plays which had been staged and was also an occasional contributor of scripts to All India Radio for its Marathi plays.

Jana Sangh leader Waman Parab and Mrs. Tara Reddy, CPI leader, were also present at the funeral.

The Socialist Party warned on Friday that the attacks on the Dalit Panthers which were preplanned from available evidence will create a situation of civil war.

The Party's City Chairman, Mr.

G. G. Parikh, said in a statement that the disillusionment of the Panthers, who were spearheading a movement against the system which had kept them under the bondage for centuries was one more instance of the gap between the promise and performance of the ruling party.

Sangh leader Wamanrao Parab said the stoning of the Panther morcha was an attack on the unity of the society.

President of the Maharashtra Unit of the Centre of Indian Trade Unions S. Y. Kolhatkar has demanded an immediate inquiry into the police brutalities.

But Mr. P. N. Rajabhoi, President of the Indian Buddhist Society, deplored the methods adopted by the "Dalit Panthers" in their agitation for better treatment to the downtrodden.

Angry Panther mob gassed again

By A Staff Reporter

The police fired five tear-gas shells to disperse stoning and clashing groups of caste Hindus and the followers of Dalit Panther, a militant organisation of the Scheduled Castes, at Worli, Bombay, on Friday afternoon. One person was stabbed during the clash.

A police official and some constables received minor injuries in the stone throwing. Stone-throwing incidents were also reported from the Naigaum area.

Two persons were arrested on murder and rioting charges following the death of a Dalit Panther member in the stone-throwing at Parel on Thursday.

Raja Dhale, "chief" of Dalit Panthers, went on a hunger strike in his cell on Friday demanding the unconditional release of his colleagues who were arrested in connection with incidents at Parel on Thursday evening. In all 71 persons were arrested.

Dhale was released on a bail of Rs. 4,000 on Thursday evening but was rearrested immediately "without any reason" according to the militant organisation sources. The Panther "chief" was released for attending the funeral of Bhagwati Ramji Jadhav, who was cremated at the Sewree Cemetery on Friday.

The Police took the body straight to the cemetery from the coroner's court instead of handing over the body to the parents.

More than 2,000 Panthers, including women, silently marched to the cremation ground and in the absence of the body carried a photograph of the victim. The garlanded photograph was kept between the huge portraits of Buddha and Ambedkar on a jeep.

Jadhav, a resident of BTT Chawls, Byculla, had written two Marathi plays which had been staged and was also an occasional contributor of scripts to All India Radio for its Marathi plays.

Jana Sangh leader Waman Parab and Mrs. Tara Reddy, CPI leader, were also present at the funeral.

The Socialist Party warned on Friday that the attacks on the Dalit Panthers which were preplanned from available evidence will create a situation of civil war.

The Party's City Chairman, Mr.

G. C. Parikh, said in a statement that the disillusionment of the Panthers, who were spearheading a movement against the system which had kept them under the bondage for centuries was one more instance of the gap between the promise and performance of the ruling party.

Sangh leader Wamanrao Parab said the stoning of the Panther marchers was an attack on the unity of the society.

President of the Maharashtra Unit of the Centre of Indian Trade Unions S. Y. Kolhatkar has demanded an immediate inquiry into the police brutalities.

But Mr. P. N. Rajabhoi, President of the Indian Buddhist Society, deplored the methods adopted by the "Dalit Panthers" in their agitation for better treatment to the downtrodden.

पकडलेल्यांची बिनशर्त सुटका करा-मागणीसाठी राजा ढाले ह्यांचे तुरुंगांत उपोषण सुरू नाटककार जाधवच्या शवाचा अंत्यविधी

[आमच्या प्रतिनिधीकडून]

मुम्बई, शुक्रवार :

गुरुवारी सायंकाळी परळ येथे घडलेल्या प्रकारासंबंधात पकडलेल्या आपल्या सहकाऱ्यांची तात्काळ बिनशर्त सुटका करावी अशी मागणी करून विलत पॅन्थरचे प्रमुख राजा ढाले यांनी आजपासून आपल्या काठ-डीत उपोषण सुरू केले आहे.

श्री. ढाले यांना गुरुवारी सायंकाळी पकडल्यानंतर ४,००० रु. च्या जमिनावर सोडण्यांत आले होते पण नंतर पुन्हा त्यांना 'कोणतीही कारण न देता' अटक करण्यांत आली असे पॅन्थरच्या गांठांतून सांगण्यांत आले.

दरम्यान कालच्या दंगलीत ठार झालेले भगवती रामजी जाधव यांच्या शवाचा अंत्यविधी शिवडी स्मशान-भूमीत आज पार पडला. त्यांचे शव पोलिसांनीच कॉरांगेर कोर्टात नेले व नंतर ते जाधवच्या आईवाडिलांच्या स्वाधीन करण्यांत आले.

शव ताब्यांत मिळालेले नसल्याने पॅन्थरच्या १००० पेक्षा अधिक अनुयायांनी जाधवच्या छायाचित्राची मूक मिरवणूक स्मशानभूमीपर्यंत काढली. मिरवणूकीत मोहलाहि हात्या, एका ट्रकवर बुद्ध आणि आंबेडकर यांच्या मोठ्या प्रतिमा ठेवण्यांत आल्या हात्या व त्यामध्यं भगवती जाधव यांची प्रतिमा होती. तिन्ही प्रतिमांना पुष्पहार घालण्यांत आले होते. भगवती जाधव हे भायखळा येथील लव्हलनमधील बी आय टी चाळीत राहात असत. त्यांची दान मराठी नाटके रंगभूमीवर आली आहेत आणि मुम्बई नभावाणी केन्द्रावरही त्यांच्या नभानाट्यांचा कार्यक्रम अधूनमधून होत असे त्यांच्या अंत्य-विधीप्रसंगी जनसंघ नेते श्री. वामन परब आणि उजव्या कम्युनिस्ट पक्षाच्या नेत्या श्रीमती तारा रेड्डी या उपस्थित हात्या.

'विलत पॅन्थर'च्या गुरुवारच्या मोर्चावर परळ येथे पोलिसांनी अत्याचार करून गेल्या आठ दिवसांच्या विलतांवरील अत्याचारांची परिसीमा गाठली असे कम्युनिस्ट पक्षाच्या मुम्बई कॉन्सिलचे संकटदरी कारखानीस यांनी एका पत्रकांत म्हटले आहे.

पीटर अल्वारीस आपल्या पत्रकांत म्हणतात, "शुक्रवारच्या पोलीसबळणुकीत काँग्रेस उमेदवाराला पाठिंब्याच्या विलत नेत्यांच्या आवाहनाला पॅन्थरचा विरोध होता आणि हा विरोध बळपण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न महाराष्ट्र शासनाने केला असे पोलिसांच्या पद्धतशीर मारहाणीवरून दिसून आले. पॅन्थरच्या नेत्यांनी हिन्दू देवतांची निंदा केली असे म्हणतात. ते खरे असले वा नसले, खरे असल्यास त्यांना तो पद्धत सोडून देण्यास सांगायला हवे. वस्तुतः पॅन्थरच्या नेत्यांचा सध्याचा निषेध त्यांच्याच नेतृत्वाविरुद्ध असल्याने तो 'हिन्दुत्वाविरुद्धी' आहे असे स्वरूप त्याला हितसंबंधी गटांनी दिले. पॅन्थरमध्ये जे कोणी 'वाट चुकलेले' असतील त्यांच्याविरुद्ध खटले भरावेत पण पोलिसांना कोणत्याही परिस्थितीत कायदा हातांत घेऊ देता नये."

आमदार श्रीमती मृणाल गोरगे यांनी व मुम्बई समाजवादी पक्षाच्या सचिव महिलानीहि पोलिसी अत्याचारांचा तीव्र निषेध केला आहे. अशीच पत्रके महाराष्ट्र कम्युनिस्ट पक्ष युथ फॅडरेशन सोसायटी फॉर इंडिव्हिजुअल ऑफ सोशल इन्जिस्टिस या संस्थांनी काढली आहेत.

पैथसं मोर्चावर गुंड आणि पोलिसांचा हल्ला: ? पैथर ठार!

लाठीमार, अश्रुधूर व तुफान दगडफेंक, नेत्यांना अटक
मुंबई. गुरुवार — (प्रतिनिधी) आज संध्याकाळी नायगांवमधून निघालेल्या दलित
पैथसं च्या अतमचंद मोर्चावर पगळ येथे राजकीय गुंडांनी संघटित व पूर्वनिर्धारित व हल्ला चढ-
वला. तुफान दगडफेंक केली आणि नेतर काँग्रेस सरकारच्या पोलिसांनी अमानुष णे अश्रु-
धूर सोडून व लाठीहल्ल्यात शेकडो पैथसंना रक्तबंबाळ केले. या क्रूर हल्ल्यांत १५ इसम
जखमी झाले व ७१ इसमांना अटक झाली.

या दगडफेंकीत भागवत रामजी जाधव (२५) नांवाचा एक पैथर दगड डोक्यांत
वसून ठार झाला.

पैथसं नेते दसाळ, पवार, महिलाहि या मोर्चात सामील झाल्या
संगारे यांना अटक झाली आहे.

निवडणूक तोंडावर आलेली
असतांना या प्रकारामुळे चाता-
वरण तेज झाले असून दलित
जनता अतिशय संतप्त झाली
आहे. हा हल्ला काँग्रेसच्या
गुंडांनी केल्याचं पैथसंच्या
प्रवक्त्यांनी सांगितले.

हा मोर्चा ठरल्याप्रमाणे नायगाव
येथील देवधलकर चौकातून संध्या
काळी ३-४५ वाजतां निघाला तो म.
कुले रोड, नायगाव रोड नं. ५, गोवि-
ंदजी कैणी रोड, म. कुले रोडवरून
देवधलकर रोडवर आला आणि डॉ.
अविहकर रोडवरून लालबाग, लोथर
परळकडे जाणार होता. चेंबूर, घाट
कोपर, विक्रोळी आदि उपनगरांतून
घरेच लोक मोर्चासाठी आले
होते. सुमारे २० हजारांच्या

संतप्त घोषणा

मोर्चाच्या अग्रभागी भाई संगारे,
अर्जुन डांगळे, प्रल्हाद चेंदवणकर, ज.
वि. पवार होते. मोर्चा निघाल्यावर
श्री. नामदेव दसाळहि मोर्चात आले.
तेहि अग्रभागी होते. दलित पैथरचे
नेते राजा ढाले व इतर कार्यकर्त्यांची
ताबडतोब सुटका करा' 'दलितोवर
मरलेले खरेले ताबडतोब मागे घ्या'
'पोलीस राज सुर्दाबाद' नाईक
सरकार सुर्दाबाद' 'आणू आणू सम-
नेचे राहू आणू' 'दलित पैथर
शिवाबाद' 'निवडणुकीवर बाहेरकार
वाळा' 'बरळीच्या अत्याचारांचा
धक्का असो' असे मोर्चातील
लोकांच्या हातात फलक दिसत होते व
त्याच घोषणा मोर्चावाले देत होते.
मोर्चा परळ नाक्यावरून बरा पुढे
जाताच गांधी बर्वस्व असलेल्या

गुडना कल्याण पयसल्या

प्रचकत्यांनी सांगितलें.

हा मोर्चा ठरल्याप्रमाणे नायगांव येथील देवदलकर चौकातून सध्या काळी ३-४५ वाजतां निघाला तो म. कुले रोड, नायगांव रोड नं. ५, गोवि. दजी कैणी रोड, म. कुले रोड येथून देवदलकर रोडवर आला आणि डॉ. आविडकर रोडवरून लाडबाग, लोथर परळकडे जाणार होता. नैबूर, घाट कोपर, विक्रोळी आदि उपनगरांतून वरेच लोक मोर्चासाठी आले होते. सुमारे २० हजारांच्या या प्रचंड मोर्चात प्रासल्याने तडणांचा भरणा दिसत होता. रोकडो

तेहि अममारी होत. 'दलित पंथ'चे नेते राजा ढाले व इतर कार्यकर्त्यांची तावडतोव सुटका करा' 'दलितोंवर भरलेले खटले तावडतोव मागे घ्या' 'पोलीस राख सुर्दाबाद' नाईक सरकार सुर्दाबाद' 'आणू आणू सम-तेचें बाल्य साणू' 'दलित पंथ' शिवाबाद' 'निवडणुकीवर बहिष्कार चाला' 'बळीच्या अत्याचारांचा धिक्कार असो' असे मोर्चातील लोकांच्या हातात फलक दिसत होते व त्याच घोषणा मोर्चेवाले देत होते. मोर्चा परळ नाक्यावरून सारा पुटे जातांच गुंडांचे वर्चस्व असलेल्या एका चालीतून मोर्चावर दगडफेकीला सुरुवात झाली. त्यानंतर पोलिसांनी गुंडांऐवजी पंथ सैन्या रोखाने केलेल्या लाठीमार व अशुधुरांच्या माभ्यांत पंचगवीस मिनिटे गेली. या वेळी पोलिसांनी हवेत दोनदा गोळीबार केला. अशुधुरांची १४ नळकांडी फोडली. यावेळी त्या भागात बरीच चमराट उडाली होती. अर्बा तास डॉ. आविडकर रोडवरील वाहतूक बंद ठेवून ती के. ई. एम. हॉस्पिटलवरून चालू करण्यात आली होती.

नेत्यांना अटक

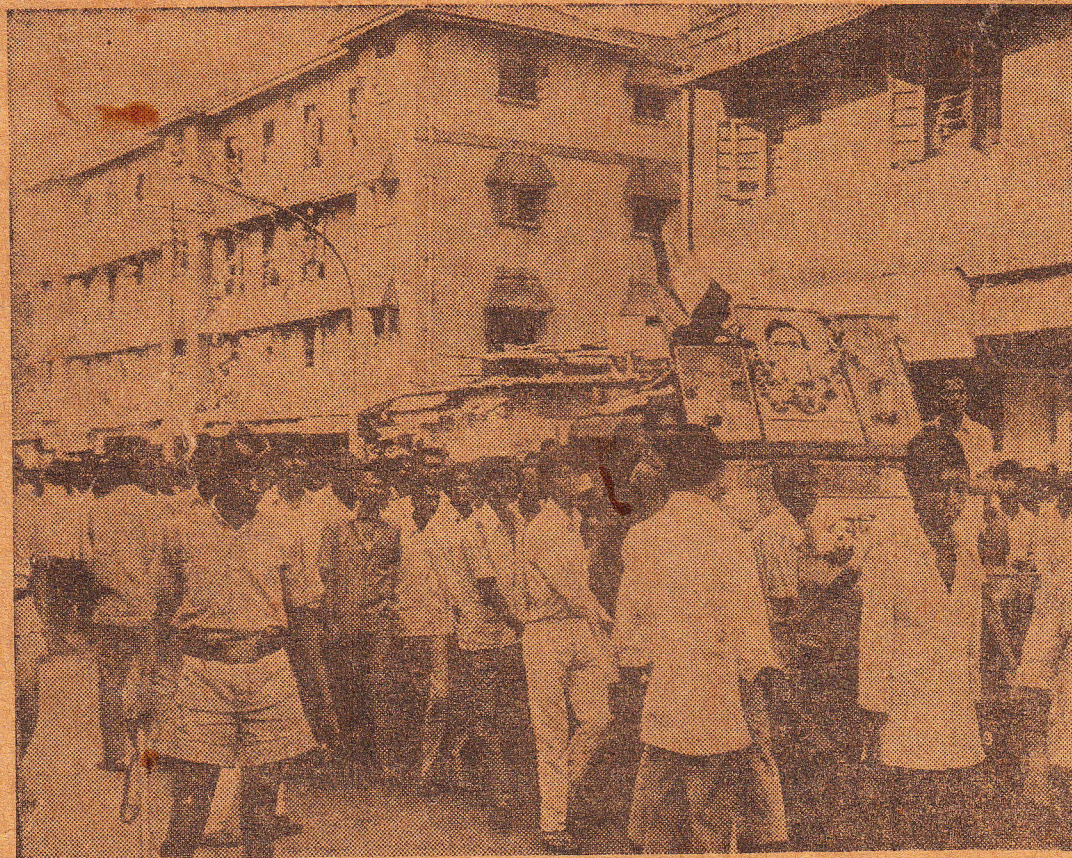
यावेळी परळ वर्कशांपच्या भावा-राखा लागून असलेल्या पेट्रोल पंपाची नासधूस झाली.

श्री. नामदेव दसाळ, श्री. ज. वि. पवार, भाई संगारे आदि नेत्यांनाहि पोलिसांनी अटक केली आहे.

अंत्ययात्रा

हुतात्मा मागवत गमजी लाडव यांची अंत्ययात्रा उद्यां शुक्रवारी दुपारी २ वाजतां बी. आय. टी. चालू करून, माझगांव येथून निघणार आहे.

Dalit Panther mourners marching to the Sewri crematorium, Bombay, on Friday from the Love Lane BIT Chawl residence of Bhagwati Ramji Jadhav, who was killed in the clashes on Thursday. As the police did not allow Jadhav's body to be taken in procession, the mourners fitted the pictures of B. R. Ambedkar, Jadhav and Lord Buddha to the jeep at the head of the procession.

चिरांग-रंगमंच

दुर्लक्षित दलित-नाटककार हुतात्मा भागवत जाधव

एखादे फूल उमलण्यापूर्वीच निर्वृत्तने चिरडले जावे; एखादा तारा उगवण्यापूर्वीच उल्का होऊन कोसळावा, तर त्या कृष्ण-सायंकाळी-दि. १० जाने. ७४ रोजी- घडून आले ! २४ एप्रिल १९४८ रोजी-म्हणजे २५ वर्षापूर्वी- वडद हसाळ [ता. राजा-पूर जिल्हा-रत्नागिरी] येथे रामजी भागाजी जाधव ह्या सालस दलिताने घरी जन्मलेली मूर्तिमंत जिद्द, प्रयत्नवादाची एक दीपज्यांत राज-

ई. ट. इन्स्टिट्यूट'मध्ये भागवत शिक्षण घेऊं लागला. अर्थात उरलेला सारांख तो नाट्य-कलांतच खर्च करित असे. . . .

चिरांग विझला

इतक्यांत ब्राम्हणगांव इत्यादि ठिकाणीं दलित समाजावर जे पाशवी अत्याचार झाले त्याने भागवतचें संवेदनाक्षम मन पेटून उठले. 'आधी समाज मग नाटक' ही भावना बळावली अन तो 'दलित पॅन्थर' या युक्त संघटनेचा सदस्य झाला. त्याला कंठ वाचिवीर नि लेखणी-घाशा व्हायचें नव्हतं. तो 'दलित पॅन्थर'च्या चळवळींत सक्रिय भाग घेऊं लागला. आणि विविधटना कशी विचित्र पाहा- त्या भीषण संध्याकाळी, आपल्या माता-भगिनींना 'दूर व्हा, दूर व्हा. वरून दगड पडताहेत' असा इशारा देऊन त्यांचे जीव वाचविण्यासाठी तो आपल्या भावाबरोबर पुढे सरसावला . . .

नट-नाटककार

प्रकाश हेळकर

[सहकारनगर, बडोळा, मुंबई २१]

कीय गुंडगिरीच्या अधम तुफानाने विझवून टाकली ! भागवत रामजी जाधव हा दलित समाजांतला एक उगवता नट-नाटककार, एक समाज-संवाभावी 'पॅन्थर', त्या संध्याकाळी दलित-मांचावर परळ येथे झालेल्या अमानुष दगडपंकीत ठार झाला !
१. पण . . . पण . . . रंगद्वंद्वेला त्याच्यासाठी दोन दुःखाश्रु ढाळायला वेळ मिळाल का ? दलित-समाजा-बाहेर त्याच्या दुःखवट्याचा ठराव तरी नाटकी दुनियांत कुठे मांडला जाईल का ? शक्य नाही. कारण स्वर्गातील देवता नि भूमिवरील 'समाज देव' [आमच्या शासनाप्रमाणेंच] दलित-कडे पाठ फिरवून बसले आहेत ! भागवत जाधवचा सख्खा नि कर्तबगार भाऊ सीताराम रामजी जाधव मला कळवळून म्हणाला. आपल्या मृणशाली धाकट्या भावाच्या हत्येचें दुःख त्याच्या डोळ्यांतून ओघळत होते !

भावाचा आधार व उपदेश

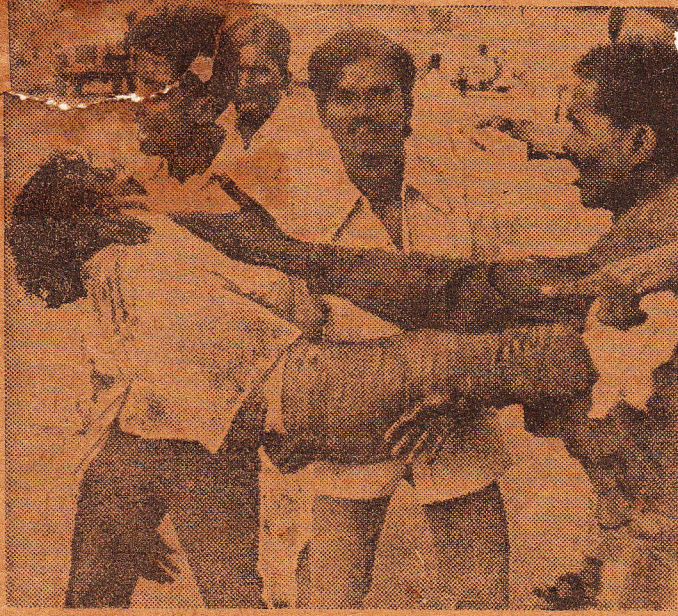
उद्योगमुख दलित-नाटककार हुतात्मा भागवत जाधव हा एका गरीब म्युनिसिपल कामगाराचा मुलगा. प्रथम तो ठाकूरद्वारच्या 'आयडियल मॉनिंग स्कूल' मध्ये शिक्षला आणि नंतर भायखळा नाइट

कं. भागवत रामजी जाधव

आणि आणि . . . त्याच्याच डोक्या-वर [पर्यायाने] दलित समाजावर नि मुखी पडला. अखेरच्या क्षणींहि परांपकार करत असतानाच त्याच्या-वर [पर्यायाने] दलितसमाजावर नि रंगभूमीवर- हा घोर अपेहार घडला ! . . . झाला. एक ज्वलत धडपड कायमची बंद झाली. उपेक्षेच्या उजाड माळरानावर जळत असलेला

‘दलित पँथर’च्या मोर्चावर दगडफेक करण्यात आली तेव्हा जखमी झालेल्या एका दलित पँथर अनुयायाला त्याचे सहकारी बंधाकीर्ण उमचारासाठी घेऊन जात असतांनाचे छायाचित्र.

दलित पँथर मोर्चावर छडीमार व अश्रुधूर

चकमकीत १ ठार व अनेक जखमी

मुंबई, गुरुवार — ‘दलित पँथर’च्या प्रमुख मोर्चाला पांगीवण्यासाठी आज सायंकाळी परळ येथे पोलिसांनी अश्रुधूर सोडला तसेच छडीमारी केली. त्यावेळी मोर्चातील आणि रस्त्याने जाणाऱ्यांपैकी अनेकजण जखमी झाले.

वरळी येथील बी. डी. डी. चाळीतील दलितांवर झालेल्या ‘कथित अत्याचाराच्या’ निषेधार्थ दुबळखुकर चौक, नायगाव येथून ‘दलित पँथर’ संघटनेतर्फे हा मोर्चा काढण्यात आला होता.

‘निवडणुकीवर बहिष्कार टाका’ [मध्य मुंबई] संसदीय मतदार संघातून हांगारी आगामी निवडणूक, ‘दलित पँथर’च्या नेत्यांची सूटका करा, अशा घोषणा लिहिलेले फलक मोर्चातील लोकांच्या हातांत होते. मोर्चा परळ येथील सेंट्रल रेल्वे वर्कशॉपजवळ आला असता मोर्चावर दगड व सोडावॉटर वाटल्याचा मारा करण्यात आला. त्यामुळे मोर्चातील लोक सैराचरी पळू

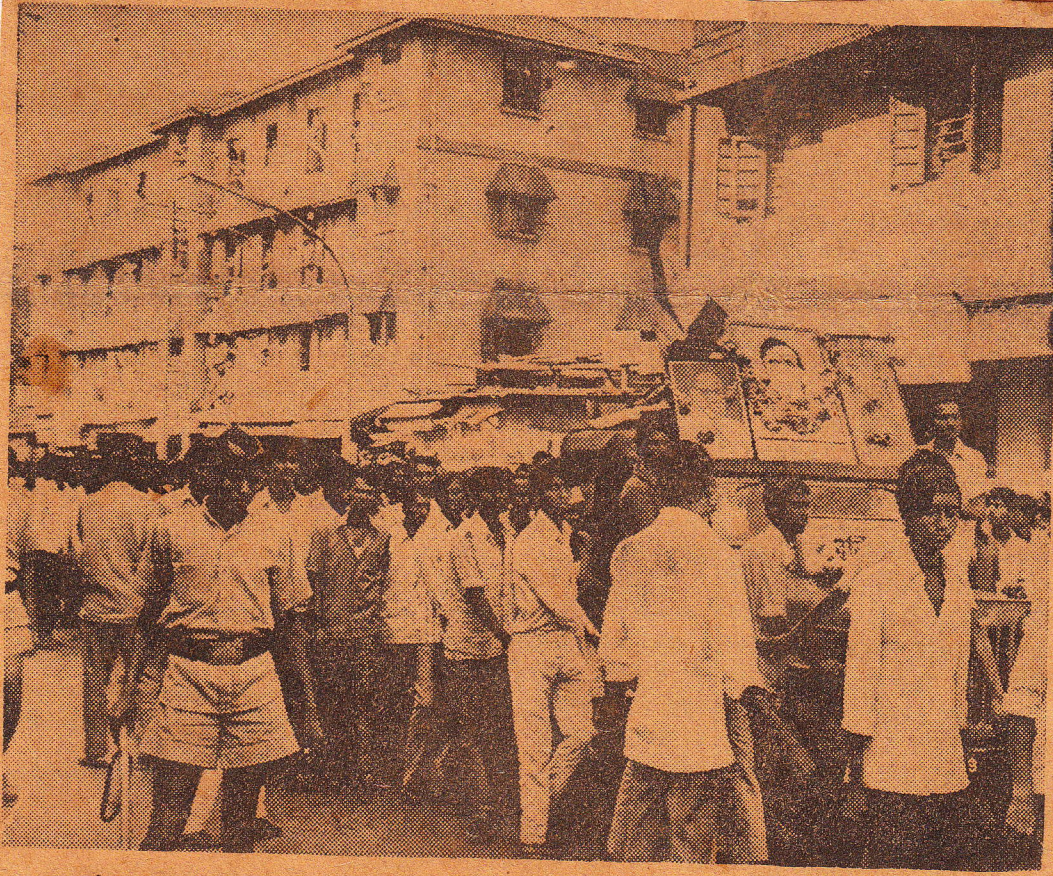
लागले. मोर्चातील लोकांवर पोलिसांनी आणि राज्य राखीव पोलिसांनी ‘अमानुष लाठीमार’ केल्याचे एकाने सांगितले. दलित पँथरपैकी एकाने सांगितले की, ही दगडफेक ‘पूर्वीनियोजित’ होती. तसेच त्यांनी इमारतीच्या गच्चीवरून दगडफेक केली त्यांच्या विरोधू पोलिसांनी काहीहीही कृति केली नाही.

मोर्चावर दगड व वाटल्याचा मारा करण्यात आला तेव्हा आमच्या प्रचिननिधीच्या उजव्या खांद्याला वाटली लागली.

चकमकीत भगवती रामजी जाधव नांवाचा ‘दलित पँथर’चा एक सदस्य डाव्या हाताने समजून एका बरिच पोलिस अधिकाऱ्याने सांगितले की, अवजड वस्तू टाक्यावर पडल्याने हा मृत झाला असावा.

सहा कॉन्स्टेबल जखमी झाले असून ९१ लोकांना अटक करण्यात आल्याचे पोलिसांनी सांगितले.

परळ संधील चकमकीत मृत्युमुखी पडलंले भगवती रामजी जाधव यांची अंत्ययात्रा आज काढण्यात आली.
जाधव यांचा मृतदेह मिरवणुकीने घेऊन जाण्यास पोलीसांनी परवानगी न दिल्याने भगवान बुध्द, बाबासाहेब आंबेड-
कर व जाधव यांचे फोटो एका जीपवर लावून अंत्ययात्रा काढण्यात आली.

दगडफेकीची धुमश्चक्री : अश्रुधूराच्या फैरी

मुंबई, गुरुवार-आज सायंकाळी दलित पॅथर्सतर्फे निघालेल्या मोर्चावर परळ वर्कशॉप-नजीकच्या इमारतीतून सोडावॉटरच्या बाटल्या व दगड यांचा अचानक मारा झाला. परिणामी धुमश्चक्री सुरू झाली व किमान पंधरा मिनिटे अनिष्ट चालली होती! त्यात भागवत रामजी जाधव हा कलावंत पॅथर जखमी होऊन मरण पावला.

पॅथर्सचा मोर्चा नायगांवहून निघाला आणि आंबेडकर रोड-डिलाईल रोड मार्गाने परळ येथे आला. परळ नाक्यावरून मोर्चा आला तेव्हा वाटेत इमारतीतून दगडफेक झाली पण नेत्यांनी मोर्चातील पॅथरना आवरून मोर्चा पुढे नेला. पण परळ वर्कशॉपजवळ दोन्ही बाजूंनी तुफानी मारा सुरू झाला. तेव्हा पॅथर तेथेच थांबले व प्रतिकार करू लागले. दोन्ही बाजूंनी दगडांचा मारा आणि मध्ये पॅथर्स अशा धुमश्चक्री झाली. पंधरा मिनिटांनंतर पोलीस हस्तक्षेपासाठी आले!

पोलिसांनी लाठीमार सुरू केला आणि अश्रुधूराच्या अमेरिकन नळकांड्यांचा वर्षावच केला. त्यात अनेकजण जखमी झाले. पॅथर्सचे नेते नामदेव ढसाळ, भाई संगारे, ज. वि. पवार आणि लतिफ खाटीक यांना पकडण्यात आले. मोर्चाची पांगापांग झाली.

दगडफेकीत ठार झालेला भागवत जाधव हा पॅथरच्या लव्हलेन शाखेतील कार्यकर्ता आहे. परळच्या चाळीतून धुमश्चक्रीत फेकण्यात आलेला मला सो. दगड डोव्यात बसून तो जबर जखमी झाला व रक्ताच्या थारोळ्यात पडला. पोलिसांनी व पॅथर्सनी त्याला केईएम मध्ये पोचविले. तेथे तो मरण पावला.

बद्धवासी भागवत जाधव हे एक नवोदित नाटककार तसेच धडाडीचे उत्साही पॅथर होते. त्यांनी मुंबई आकाशवाणीवर अनेक वेळा कामगारांसाठी श्रुतिका सादर केल्या आहेत. त्यांनी कला विकास नाट्य मंडळ ही नाट्य संस्था स्थापन करून 'किर्ती ज्योत', 'पावन झाली गुंगा माता' व 'असली निति ऐशी नाटक सादर करून बरीच लोकप्रियता मिळविली होती. ते एक हौशी नाट्य कलावंत होते. त्यांनी स्वतः 'दिवा जळ दे सारी रात'मध्ये उत्कृष्ट भूमिका केली होती. श्री. जाधव यांच्यामाग दोन भाऊ व आईवडील आहेत.

हुतात्मा जाधवची सायंकाळी अंत्ययात्रा

हुतात्मा जाधव यांची अंत्ययात्रा उद्या सायंकाळी लव्हलेन, माझगांव येथून निघणार असून त्यावेळी सर्व विभागातील पॅथर्सनी दलितांच्या या क्रांतिपुत्राला आदरांजली वहाण्यात यावी असे आवाहन पॅथर्सचे सरक्षण चिटणीस श्री. अविनाश महातेकर यांनी केले आहे.

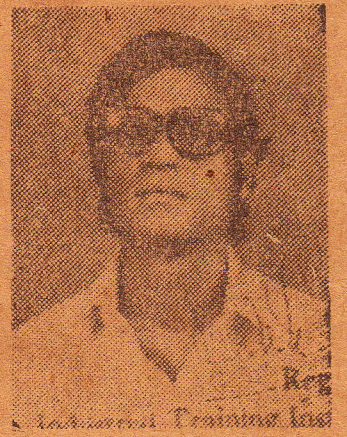
त्यांनी आपल्या पत्रकात म्हटले आहे की दलितांच्या न्याय्य मागण्यांसाठी रस्त्यात उतरलेल्या पॅथर्सवर पोलीस व शिवसेनेच्या गुंडांनी केलेल्या कपटी व पाशवी हल्ल्यात रणांगणी पडलेले एक पॅथर भागवत जाधव यांना तमाम दलित जनतेच्या वतीने आम्ही श्रद्धांजली अर्पण करित आहोत. त्यांच्यावर भ्याड हल्ला करणाऱ्या गुंडांचा आणि अशा गुंडांना संरक्षण देणाऱ्या पोलिसांचा आम्ही धक्का करित आहोत. क्रांतिपुत्र भागवत जाधव यांच्या सांडलेल्या रक्ताचा प्रत्येक थेंबाची किंमत या अत्याचारी शासनाला निश्चित मोजावी लागेल.

पॅथर्सचा मोर्चा दोन-दोनच्या रांगा करून शांतपणे चालला होता. "राजा ढाले सिदाबाद", "जो हमसे टकरायेगा वो मिट्टीमे मिल जायेगा" याच दोन प्रमुख घोषणा होत्या. याशिवाय "पोटात तुझ्या पेटली आग, उठ दलिता तोफा डाग" ही घोषणा देण्यात येत होती. मोर्चाच्या अग्रभागी महिला होत्या. धुमश्चक्रीत ज्या चाळीतून दगड येत होते त्याच चाळीत त्यांना पोलिसांनी पिटाळले.

दलित पॅथर्स संघटनेतर्फे आज रात्री काढण्यात आलेल्या पत्रकात म्हटले आहे की लोकशाही मार्गाने न्याय मागण्यास रस्त्यात उतरलेल्या पॅथर्सवर एका बाजूने सर्व प्रतिगामी शक्ती व दुसऱ्या बाजूने सशस्त्र पोलिसी सरकार तुटून पडू पहात आहे. त्यात मध्यावधि निवडणुकीवर पॅथर्सनी बहिष्कार टाकण्याची डरकाळी फोडली यामुळे आणि गिरणी कामगारांच्या संपाला पाठींबा दिल्यामुळे हे सरकारही दलितांच्या जीवावर अक्षरशः उठले आहे. पॅथरच्या पाच तारखेच्या सभेवर पोलि-

सांनी पाशवी लाठीहल्ला केल्या-नंतर वरळीच्या दलित जनतेला या गुंड पोलिसांच्या धैमानाला जे तोंड द्यावे लागले ते वरळीची जनता आयुष्यात कधीही विसरणार नाही.

या अत्याचारांचा निषेध करण्यासाठी राजा ढाले आदि नेत्यांची वित्तशर्त सुटका करण्यासाठी, निवडणुकांवर बहिष्कार घालण्यासाठी निघालेल्या दलित पॅथरच्या शांततामय धक्का मोर्चावर पोलिस व शिवसेनेच्या गुंडांनी संगनमताने हल्ला चढविला. या हिटलरशाही

भागवत जाधव

कामे ही राजवटीने सोडा वॉटरच्या बाटल्या, दगडफेक, अश्रुधूर, लाठीहल्ला करून दलित चित्पांचे रक्त सांडले आहे. या तुफानी हल्ल्यात अनेक कार्यकर्ते जखमी झाले व त्याचवेळी पोलिसांनी गुंडांना पकडण्याऐवजी आमचा पॅथर नेत्यांवर नामदेव ढसाळ, भाई संगारे यांच्यावर हल्ला चढविला. डॉ. आंबेडकरांनी तयार केलेली घटना हे हिटलरी सरकार राजरोस पायदळी तुडवित आहे. निवडणुकीवर बहिष्कार टाकण्याचा लोकशाही हक्क हिरावून घेतला आहे असे नव्हे तर शांततामयीत्या जिवंत रहाणे आम्हाला अशक्य झाले आहे. ही लोकशाही नव्हे, ही झुंडशाही, पुंडशाही, हिटलरशाही आहे. दलितांची आर्थिक दृष्ट्या उपासमार करून, सामाजिक दृष्ट्या बहिष्कृत करून, राजकीयदृष्ट्या दडपशाही करून आम्हाला या देशात जग दिले जात नाही.

काल राजा ढाले यांची कोर्टाने सुटका केली असता आर्थररोड तुरुंगावाहेर कमिशनरच्या खास हुकूमामुळे कायदा, घटना, स्वातंत्र्य, निवडणुका फक्त कागदावर आहे हे सतत सिद्ध होते.

सरकारने आमच्यावरचे हल्ले ताबडतोब थांबवावेत आणि दलित पॅथर्सच्या सर्व नेत्यांची त्वरीत सुटका करावी. अन्यथा परिस्थिती बिघडली तर त्याला शासनच जबाबदार राहील. दलितांनी, श्रीर सोडू नका आपली पोलादी मूठ वळलेली आहे. बाबासाहेबांनीच सांगितल्याप्रमाणे शंभर दिवस शेळी होऊन जगण्यापेक्षा एकच दिवस सिंह होऊन जगा. संघटित व्हा.

न्यायालयीन चौकशीची मागणी

रिपब्लिकन पक्षाच्या नेत्यांनी आज रात्री 'नवाकाळ'शी बोलताना सांगितले की श्री. भागवत जाधव यांच्या मृत्युची न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे. पण त्याच बरोबर चौकशीसाठी योग्य ते वातावरण निर्माण करण्यासाठी पॅथरने शांतता निर्माण करावी.

आजच्या दंगलीत ७१ जणांना अटक करण्यात आली व ६ पोलिस जखमी झाले असे पोलिसांनी सांगितले.

Cops beat Panthers 'mercilessly'

By A Staff Reporter

A MORCHA by Dalit Panthers on Thursday to protest against "police atrocities" since Saturday at BDD Chawls in Worli ended abruptly when the police dispersed the young Harijan participants on Dr. B. R. Ambedkar Road with tear-gas and lathis.

After the incident, some injured people were taken to the near-by K. E. M. Hospital. Of the two admitted, one died while the condition of the other was improving.

Late in the night, the police said Mr. Bhagwati Ramji Jadhav (25) had died because of "stone-throwing or some heavy object falling on his head."

However, the Panther leaders said Mr. Jadhav was a member of their organisation.

The march from Deorukhkar Chowk at Naigaum was peaceful till it reached the Parel junction when stones were hurled from buildings on the Panthers and the police arrested four of their leaders.

DRAGGED BY HAIR

Leaderless, the young men and women ran helter-skelter, some going towards the Parel junction and the others going into the Central Railway Workshop playground.

Eye-witnesses said the police beat up the youths mercilessly. This reporter saw the police dragging some of the panthers to the van by their hair; some were held by two policemen while the other constables beat them with lathis.

Some of the youths were hit with rifle butts as the policemen rained abuses on them.

On Saturday night, the Panthers' meeting at the chawls was disrupted, their pandal was burnt and stones were hurled at them. This was followed by attacks on their chawls and their leaders allege that the police took a partisan attitude, entering the chawls and beating up Harijans.

PANTHERS KEEP CALM

To protest against this, the Panthers took out a procession on Thursday. Four Panther leaders against whom warrants of arrests had been issued also participated in the morcha.

When the procession reached Krishna Nagar and Laxmi Cottage near the Parel junction, stones were hurled at it. The Panthers wanted to retaliate, but their leaders calmed them down. The police did not take action against the stone-throwers and a sub-inspector merely whipped out his service revolver.

As the marchers proceeded, stones were hurled from Aaimai Merwanji

Road. Here, too, the Harijans kept quiet.

Meanwhile, the police got information that the four Panther leaders, Mr. Namdeo Dhasal, Mr. Bhai Sangare, Mr. J. V. Pawar and Mr. Latif Khattik—were in the procession.

Senior police officers immediately isolated the leaders and made them enter the police van. Then the police made a cane-charge on the rest of the Panthers. Half of them were pushed towards Parel T.T. while the rest fled towards the Central Railway Workshop playground.

The young boys in the morcha began stoning buildings and the police. The SRP and police constables burst tear-gas shells to disperse the procession and started to arrest the Panthers from the lanes and by-lanes where they had taken shelter.

According to the Panther leaders, nearly 100 people were arrested and 40, including two women, were injured. Several of them were bleeding profusely.

The police claimed six policemen were injured and 71 people had been arrested on a charge of rioting.

They said the procession was taken out to urge the voters to boycott the

Continued on Page 5 Column 5

Panthers' morcha

Continued from Page 1 Column 2

elections and also to protest against the police for their part in the BDD Chawls episode. The processionists shouted, "Nivadnukine kay milnar—lathimar, golibar (Elections will give you nothing except a lathi-charge and firing)."

By 4 p.m., nearly 8,000 Harijans had gathered. They were greeted with soda-water bottles, near the Chitra cinema at Dadar.

The Panther leaders demanded the immediate suspension of the assistant police commissioner, Mr. Balsara, who they felt was responsible for the high-handedness of the police.

The secretary of the Bombay committee of the CPI, Mr. L. S. Karkhanis, condemned the lathi-charge.

Mr. S. Y. Kolhatkar, CPM leader, appealed to all democratic and left parties and trade unions to take up the issue.

कै. भागवत जाधव

पान ७ वरून ★

सालमी हांशी नाट्य संस्थांनी सुरू केल्या आहेत.

‘हिंदू नाट्यमंडळा’च्या ‘अश्रु ढळले सम्राटाचे’ या नाटकांत विनायकमूर्ति म्हणून भागवत जाधव बराच गाजला होता.

परंतु, नाट्यकलाच्या खऱ्या यशाची दिल्ली बहांत दूर होती ! त्याची हस्तालिखित वाचून पाहतां असें आढळत कीं त्याची नाटकं, बहुशः काल्पनिक ऐतिहासिक असून ती सज्जन-दुर्जनांच्या ठराविक ठराव्या

हंगड्यातच गुरफटून गेली आहेत. नाटकाची भाषाहि बाल्यावस्थाच दाखविते. पण गरीब कुटुंबांतील भाऊबंदकीचें चित्रण करणाऱ्या ‘दुभंग’ या सामाजिक श्रुतिकेनें त्याच्याविषयी बऱ्याच अपेक्षा निर्माण केल्या होत्या. ही श्रुतिका आकाशवाणीवर झाली होती.

दलित-यंत्र म्हटला कीं तो हिंदू दंव-दंवतांच्या विरुद्धच बसावयाचा असा गौरसमज भागवत जाधवची नाटकं खांटा पाडतात ! त्यानें दवीसरस्वतीला आदरानें वंदन केले आहे. त्याच्या एका नाटकांतील नायक दवीसमोर समाजसंवेची प्रतिज्ञा कर-

तांना दिसतां आहे ! त्याच्या नाटकांत सुष्ठू नि द्रुष्ट एवढ्याच आती आहेत. पण जातीयता, विद्वेष, हीन अभिरुचि आपंधालाहि मिळणार नाही ! त्याच्या ‘अमर बलिदान’मध्ये राणाजी उपदेश करता-

मंहेनत कर मंहेनत
मंहेनत तरी शान ।
आज के काटे कल

... पण हाय ! मंहेनत करुनीह या गुणी दलित लखकाच्या जावनांत कांट्यांची फुल झाली नाहीत. सामाजिक विषमतेच्या कांटेरी कुंपणावर तो रक्तबंबाळ झाला ! ... आतां याच्यासाठीं अश्रूंची फुल उधळून काय उपयोग ? दलित समाजातील अशा तरुणांच्या गुणांचा विकास करण्यासाठी दलित समाजानेच नव्हे तर स्वतः समाजानें व शासनानें प्रामाणिक प्रयत्न केले तरच भागवतच्या आत्म्याला शांति मिळेल. शब्दांचे बुडबुडे नकांत, विधायक कृति पाहिजे ! भागवतच्या बलिदानानें ती प्रेरणा मिळो.

कलावंत जाधव ठार!

दगडफेकीची धुमश्चक्री : अश्रुधूराच्या फैरी

मुंबई, गुरुवार-आज सायंकाळी दलित पॅथर्सतर्फे निघालेल्या मोर्चावर परळ वर्कशॉप-नजीकच्या इमारतीतून सो.अर्वाटरच्या बाटल्या व दगड यांचा अचानक मारा झाला. परिणामी धुमश्चक्री सुरू झाली व किमान पंधरा मिनिटे अनिष्ट चालली होती! त्यात भागवत रामजी जाधव हा कलावंत पॅथर जखमी होऊन मरण पावला.

पॅथर्सचा मोर्चा नायगांवहून निघाला आणि आवेडकर रोड-डिलाईल रोड मार्गेने परळ येथे आला. परळ नायगांवहून मोर्चा आला तेव्हा वाटेत इमारतीतून दगडफेक झाली पण नेत्यांनी मोर्चातील पॅथरना आवरून मोर्चा पुढे नेला. पण परळ वर्कशॉपजवळ दोन्ही बाजूंनी तुफानी मारा सुरू झाला तेव्हा पॅथर तेथेच थांबले व प्रतिकार करू लागले. दोन्ही बाजूंनी दगडांचा मारा आणि मध्ये पॅथर्स अशा धुमश्चक्री झाली. पंधरा मिनिटांनंतर पोलीस हस्तक्षेपासाठी आले!

पोलिसांनी लाठीमार सुरू केला आणि अश्रुधूराच्या अमेरिकन नळकांड्यांचा वर्षावच केला. त्यात अनेकजण जखमी झाले. पॅथर्सचे नेते नामदेव ढसाळ, भाई संगारे, ज. वि. पवार आणि लतिफ खाटीक यांना पकडण्यात आले. मोर्चाची पांगापांग झाली.

दगडफेकीत ठार झालेला भागवत जाधव हा पॅथरच्या लव्हलेन शाखेतील कार्यकर्ता आहे. परळच्या चाळीतून धुमश्चक्रीत फेकण्यात आलेला मला सो. दगड डोव्हात बसून तो जबर जखमी झाला व रक्ताच्या थारोळ्यात पडला. पोलिसांनी व पॅथर्सनी त्याला केईएम मध्ये पोचविले. तेथे तो मरण पावला.

बडवामो भागवत जाधव हे एक नवोदित नाटककार तसेच धडाडीचे उत्साही पॅथर होते. त्यांनी मुंबई आकाशवाणीवर अनेक वेळा कामगारांसाठी श्रुतिका सादर केल्या आहेत. त्यांनी कला विकास नाट्य मंडळ ही नाट्य संस्था स्थापन करून 'किर्ती ज्योत', 'पावन झाली गंगा माता' व 'असली निति ऐशी नाटक सादर करून बरीच लोकप्रियता मिळविली होती. ते एक होशी नाट्य कलावंत होते. त्यांनी स्वतः 'दिवा जळ दे सारी रात' मध्ये उत्कृष्ट भूमिका केली होती. श्री. जाधव यांच्यामाग दोन भाऊ व आईवडिल आहेत.

हुतात्मा जाधवची सायंकाळी अंत्ययात्रा

हुतात्मा जाधव यांची अंत्ययात्रा उद्या सायंकाळी लव्हलेन, माझगांव येथून निघणार असून त्यावेळी सर्व विभागातील पॅथर्सनी दलितांच्या या क्रांतिपुत्राला आदरांजली वहाण्यात यावी असे आवाहन पॅथर्सचे सरक्षण चिटणीस श्री. अविनाश महातेकर यांनी केले आहे.

त्यांनी आपल्या पत्रकात म्हटले आहे की दलितांच्या न्याय्य मागण्यांसाठी रस्त्यात उतरलेल्या पॅथर्सवर पोलीस व शिवसेनेच्या गुंडांनी केलेल्या कपटी व पाशवी हल्ल्यात रणांगणी पडलेले एक पॅथर भागवत जाधव यांना तमाम दलित जनतेच्या वतीने आम्ही श्रद्धांजली अर्पण करीत आहोत. त्यांच्यावर भ्याड हल्ला करणाऱ्या गुंडांचा आणि अशा गुंडांना संरक्षण देणाऱ्या पोलिसांचा आम्ही धिक्कार करीत आहोत. क्रांतिपुत्र भागवत जाधव यांच्या सांडलेल्या रक्ताचा प्रत्येक थेंबाची किंमत या अत्याचारी शासनाला निश्चित मोजावी लागेल.

पॅथर्सचा मोर्चा दोन-दोनच्या रांगा करून शांतपणे चालला होता. "राजा ढाले जिदाबाद", "जो हमसे टकरायेगा वो मिट्टीमे मिल जायेगा" याच दोन प्रमुख घोषणा होत्या. याशिवाय "पोटात तुझ्या पेटली आग, उठ दलिता तोफा डाग" ही घोषणा देण्यात येत होती. मोर्चाच्या अग्रभागी महिला होत्या. धुमश्चक्रीत ज्या चाळीतून दगड येत होते त्याच चाळीत त्यांना पोलिसांनी पिटाळले.

दलित पॅथर्स संघटनेतर्फे आज रात्री काढण्यात आलेल्या पत्रकात म्हटले आहे की लोकशाही मार्गाने न्याय मागण्यास रस्त्यात उतरलेल्या पॅथर्सवर एका बाजूने सर्व प्रतिगामी शक्ती व दुसऱ्या बाजूने सशस्त्र पोलिसी सरकार तुटून पडू पहात आहे. त्यात मध्यावधि निवडणुकीवर पॅथर्सनी बहिष्कार टाकण्याची डरकाळी फोडली यामुळे आणि गिरणी कामगारांच्या संपाला पाठींबा दिल्यामुळे हे सरकारही दलितांच्या जीवावर अक्षरशः उठले आहे. पॅथरच्या पाच तारखेच्या सभेवर पोलि-

सांनी पाशवी लाठीहल्ला केल्या-नंतर बरळीच्या दलित जनतेला या गुंड पोलिसांच्या धैमानाला जे तोंड द्यावे लागले ते बरळीची जनता आयुष्यात कधीही विसरणार नाही.

या अत्याचारांचा निषेध करण्यासाठी राजा ढाले आदि नेत्यांची बिनशर्त सुटका करण्यासाठी, निवडणुकांवर बहिष्कार घालण्यासाठी निघालेल्या दलित पॅथरच्या शांततामय धिक्कार मोर्चावर पोलिस व शिवसेनेच्या गुंडांनी संगनमताने हल्ला चढविला. या हिटलरशाही

भागवत जाधव

कायिती राजवटीने सोडा बॉटरच्या बाटल्या, दगडफेक, अश्रुधूर, लाठीहल्ला करून दलित चित्यांचे रक्त सांडले आहे. या तुफानी हल्ल्यात अनेक कार्यकर्ते जखमी झाले व त्याचवेळी पोलिसांनी गुंडांना पकडण्याऐवजी आमचा पॅथर नेत्यांवर नामदेव ढसाळ, भाई संगारे यांच्यावर हल्ला चढविला. डॉ. आवेडकरांनी तयार केलेली घटना हे हिटलरी सरकार राजरोस पायदळी तुडवित आहे. निवडणुकीवर बहिष्कार टाकण्याचा लोकशाही हक्क हिरावून घेतला आहे असे नव्हे तर शांततामयीत्या जिवंत रहाणे आम्हाला अशक्य झाले आहे. ही लोकशाही नव्हे, ही झुंडशाही, पुंडशाही, हिटलरशाही आहे. दलितांची आर्थिक दृष्ट्या उपासमार करून, सामाजिक दृष्ट्या बहिष्कृत करून, राजकीयदृष्ट्या दडपशाही करून आम्हाला या देशात जग दिले जात नाही.

काल राजा ढाले यांची कोर्टाने सुटका केली असता आर्थररोड तुडंगावाहेर कमिशनरच्या खास हुकमावरून कायदा, घटना, स्वातंत्र्य, निवडणुका फक्त कागदावर आहे हे सतत सिद्ध होते

सरकारने आमच्यावरचे हल्ले ताबडतोब थांबवावेत आणि दलित पॅथर्सच्या सर्व नेत्यांची त्वरीत सुटका करावी. अन्यथा परिस्थिती बिघडली तर त्याला शासनच जबाबदार राहील. दलितांनी, धीर सोडू नका आपली पोलादी मूठ वळलेली आहे. बाबासाहेबांनीच सांगितल्याप्रमाणे शंभर दिवस शेळी होऊन जगण्यापेक्षा एकच दिवस सिंह होऊन जगा. संघटित व्हा.

न्यायालयीन चौकशीची मागणी

रिपब्लिकन पक्षाच्या नेत्यांनी आज रात्री 'नवाकाळ'शी बोलताना सांगितले की श्री. भागवत जाधव यांच्या मृत्युची न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे. पण त्याच बरोबर चौकशीसाठी योग्य ते वातावरण निर्माण करण्यासाठी पॅथरने शांतता निर्माण करावी.

आजच्या दंगलीत ७१ जणांना अटक करण्यात आली व ६ पोलिस जखमी झाले असे पोलिसांनी सांगितले.

पकडलेल्यांची बिनशर्त सुटका करा-मागणीसाठी राजा ढाले ह्यांचे तुरुंगांत उपोषण सुरू नाटककार जाधवच्या शवाचा अंत्यविधी

[आमच्या प्रतिनिधीकडून]

मुम्बई, शुक्रवार :

गुप्तवारी सायंकाळी परब येथे घडलेल्या प्रकारासंबंधात पकडलेल्या आपल्या सहकाऱ्यांची तात्काळ बिनशर्त सुटका करावी अशी मागणी करून विलत पॅन्थरचे प्रमुख राजा ढाले यांनी आजपासून आपल्या कोठरीत उपोषण सुरू केले आहे.

श्री. ढाले यांना गुप्तवारी सायंकाळी पकडल्यानंतर ४,००० रु. च्या जमिनावर सोडण्यात आले होते पण नंतर पुन्हा त्यांना 'कोणतीही कारण न देता' अटक करण्यात आली असे पॅन्थरच्या मांडातून सांगण्यात आले.

वरम्यान कालच्या दंगलीत ठार झालेले भगवती रामजी जाधव यांच्या शवाचा अंत्यविधी शिवडी स्मशानभूमीत आज पार पडला. त्यांचे शव पोलिसांनीच कारागार कोठारि नले व नंतर ते जाधवच्या आईवडिलांच्या स्वाधीन करण्यात आले.

शव ताब्यांत मिळालेले नसल्याने पॅन्थरच्या १००० पेक्षा अधिक अनुयायांनी जाधवच्या छायाचित्राची मुक्त मिरवणूक स्मशानभूमीपर्यंत काढली. मिरवणूकीत महिलाहि होत्या. एका ट्रकवर बुध्द आणि आंबेडकर यांच्या मोठ्या प्रतिमा ठेवण्यात आल्या होत्या व त्यामध्ये भगवती जाधव यांची प्रतिमा होती. तिन्ही प्रतिमांना पुष्पहार घालण्यात आले होते. भगवती जाधव हे भायखळा येथील लव्हलेनमधील बी आय टी चाळीत राहात असत. त्यांची दान मराठी नाटक रंगभूमीवर आली आहेत आणि मुम्बई नभावाणी केंद्रावरही त्यांच्या नभानाट्यांचा कार्यक्रम अधूनमधून होत असे त्यांच्या अंत्यविधीसंगी जनसंघ नेते श्री. वामन परब आणि उजव्या कम्युनिस्ट पक्षाच्या नेत्या श्रीमती तारा रेड्डी या उपस्थित होत्या.

'विलत पॅन्थर'च्या गुप्तवारीच्या मोर्चावर परब येथे पोलिसांनी अत्याचार करून गेल्या आठ दिवसांच्या विलतीवरील अत्याचारांची परिसीमा मांडली असे कम्युनिस्ट पक्षाच्या मुम्बई कॉन्सलर वेंकटरी कारखानीस यांनी एका पत्रकात म्हटले आहे.

पीटर अत्वारि आपल्या पत्रकात म्हणतात, "रेडिवाराना पातनिवडणूकीत काँग्रेस उमटवा ला पाठिंबा देण्याचा विलत नेत्यांच्या आवाहनाला पॅन्थरचा विरोध होता आणि हा विरोध वडपण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न महाराष्ट्र शासनाने केला असे पोलिसांच्या पद्धतशीर मारहाणीवरून दिसून आले. पॅन्थरच्या नेत्यांनी हिन्दु देवतांची निंदा केली असे म्हणतात. ते खरे असले वा नसले, खरे असल्यास त्यांना तो पद्धत सोडून देण्यास सांगायला हवे. वस्तुतः पॅन्थरच्या नेत्यांचा सध्याचा निषेध त्यांच्याच नेतृत्वाविरुद्ध असल्याने तो 'हिन्दुत्वविरोधी' आहे असे स्वरूप त्याला हितसंबंधी गटानी दिले. पॅन्थरमध्ये जे कोणी 'वाट चुकलेले' असतील त्यांच्याविरुद्ध खटले भरावेत पण पोलिसांना कोणत्याही परिस्थितीत कायदा हातांत घेऊ देता नये."

आमदार भीमती मृणाल गारे यांनी व मुम्बई समाजवादी पक्षाच्या सचिव मंडळानीह पोलिसी अत्याचारांचा तीव्र निषेध केला आहे. अशीच पत्रके महाराष्ट्र कम्युनिस्ट पक्ष रूथ फेडरेशन सोसायटी फॉर इरीडिशन ऑफ सोशल इन्स्टिट्यूट्स या संस्थानी काढली आहेत.

राजा ढाले यांची जामिनावर मुक्तता नि फेर अटक !

सुबह, गुरुवार-- [प्रतिनिधी]
बरली बी बी डी. चालू दंगल प्रकर-
णात अटक झालेले दलित पॅन्थरचे नेते
भी. राजा ढाले यांची आज दादरा
कोर्टात जामिनावर मुक्तता झाली.

डॉ. जयंत प्रधान यांनी भी. ढाले
यांच्या वतीने काम चालविले.

भी. ढाले यांना कोर्टात हजर
करण्यात आले. तेव्हा
कोर्टाच्या आदेशाबाहेर डोकड दलित
पॅन्थरची प्रचंड गर्दी केली होती
भी. ढाले यांची जामिनावर मुक्तता
होताच त्यांच्या प्रचंड जयजयकार कर-
ण्यात आला.

ढालेना तह्याकाली फेर अटक
होवून अज्ञातस्थली नेण्यात यावयाचे
समजते.

‘सरकारचें कृत्य लाजिरवाणें !’

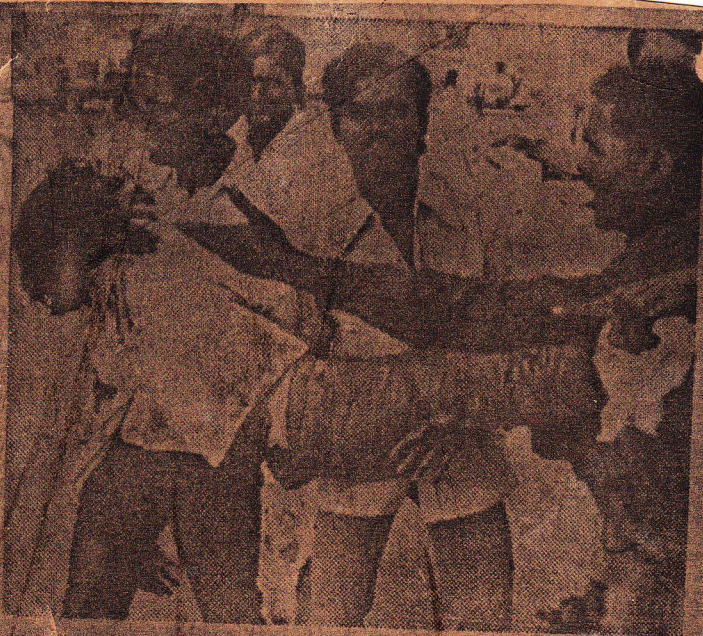
सुर्वई, गुववार—दलित पंथारच्या
शांतवणें चाललेल्या मोर्चावर गुण्डांनी
दमडफेक केली असतांना त्यांना न
प्रकडता पोलिसानी सुडबुडीने मोर्चे
बाल्यांवर अरबधूर सोडला व लाठीमार
केला. हे कृत्य महाराष्ट्र सरकारला
लाजिरवाण आहे असे मार्क्सवादी
क. मुनिस्ट पक्षाचे चिटणीस का. एस.
बाय. कोल्हटकर यांनी पत्रकांत म्हटले
आहे.

या अरबधूर व लाठीहल्ल्याचा
निषेध करून या प्रकारच्या चौक
झीची मागणी का. कोल्हटकर यांनी
केली आहे.

इलित पंथर मोर्चाविर अचानक हल्ला!

कोलत पंथरच्या मोर्चावर दुग्दफेक करण्यात आली तेव्हा जखमी झालेल्या एका विलित पंथर अनुषायाला त्याचे सहकारी पॅंथकीब उम-आरासादी घेऊन जात असतानाचे छायाचित्र.

दलित पंथर मोर्चावर छडीमार व अश्रुधूर चकमकीत १ ठार व अनेक जखमी

मुंबई, गुरुवार — 'दलित पंथर'च्या प्रमुख मोर्चांना धांवविण्यासाठी आज सकाळी परळ येथे पोलिसांनी अश्रुधूर सोडला तसेच छडीमारीही केला. त्यावेळी मोर्चातील आणि रस्त्याने जाणाऱ्यांपैकी अनेकजण जखमी झाले. वरवी येथील बी. डी. डी. चालीतील दलितोंवर झालेल्या 'कीर्तित अत्याचारा'च्या निषेधार्थ दुवठुखकर चीक, नायगाव येथून 'दलित पंथर' संघटनेतर्फे हा मोर्चा काढण्यात आला होता.

'निवडणुकीवर बाहेरकार टाका' [मध्य मुंबई] संघटनेचे भतदार संघातून होणारी आगामी 'निवडणुका', 'दलित पंथर'च्या चेलांची सुटका करा' अशा धांवणा लीहलले फलक मोर्चातील लोकांच्या हातांत होते. मोर्चा परळ येथील रॉटल रेल्वे वकरीसंपन्नजीक आला असता मोर्चावर दुग्द व सोडायादर बाटल्यांचा मारा करण्यात आला. त्यामुळे मोर्चातील लोक संख्येने पळू

लागले. मोर्चातील लोकांवर पोलिसांनी आणि राज्य राखीव पोलिसांनी 'अमानूस लाठीमार' केल्याचे एकांनी सांगितले. दलित पंथरपैकी एकाने सांगितले की, ही दुग्दफेक पूर्वोत्तराजित होती. तसेच ज्यांनी इमारतीच्या गल्लीवरून दुग्दफेक केली त्यांच्या विरोध्द पोलिसांनी काहीही कृति केली नाही. मोर्चावर दुग्द व बाटल्यांचा मारा करण्यात आला तेव्हा आमच्या प्रोत्त निधीच्या उजव्या खांद्याला बाटली लागली.

चकमकीत भगवती - रामजी जाधव मोवाचा 'दलित पंथर'चा एक सदस्य ठार झाल्याचे समजते. सहा कोलत पोलिस अधिकार्याने सांगितले की, अजूनही वस्तु दळ्यावर पडल्याने हा मुत्तू झाला असावा. सहा कनिष्ठ बल जखमी झाले असून १२ लोकांना अटक करण्यात आल्याचे पोलिसांनी सांगितले.

हुतात्मा पंथर भागवत जाधव

यांची प्रचंड अंत्ययात्रा !

शोकाकुल असंख्य चहात्यांची अश्रूंची अंजली

मुंबई, शुक्रवार—दलित पंथरच्या मोर्चावरील दगडफेकीत बळी पडलेल्या भागवत जाधव या कलावंत पंथरला त्याच्या कुटुंबियांनी, मित्रांनी आणि असंख्य चाहत्यांनी अत्यंत अश्रूपूर्ण नम्रानांनी शोबट्या निरोप दिला !

‘क बंदरनजीकच्या स्मशान भूमीत बुद्धवासी भागवत जाधव यांच्यावर अंत्यसंस्कार चालू असताना तेथे उपस्थित असलेल्या हजारो स्त्री पुरुषांच्या डोळ्यांत अक्षरशः अनावर अश्रू उमरे राहिले आणि अनेकांना आपले हुंडे आवरणे कठीण झाले !

बुद्धवासी भागवत जाधव यांच्या अंत्यसंस्काराच्या मिरवणुकीत कोणत्याही प्रकारची गडबड होऊ नये, गोघळ माजू नये म्हणून आज पोलिसांनी नाना तऱ्हेची कालजी घेतल्याचे दिसून आले ! याच कारणासाठी पोलिसांनी बुद्धवासी जाधव यांचे प्रेत त्यांच्या नातेवाईकांच्या व पंथरच्या ताब्यात दिले नाही ! पोलिसांनी प्रेत परस्पर टँकबंदर स्मशानभूमीत कडेकोट पोलिस बंदोबस्तात पोचविले !

शिस्तबद्ध व शांततापूर्ण अंत्ययात्रा

प्रेत ताब्यात न मिळाल्यामुळे पंथरनी भागवत जाधव यांच्या लव्हे-लेनमधील रहात्या घरापासून एक प्रचंड अंत्ययात्रा काढली ! सजविलेल्या एका जीपवर बुद्धवासी भागवत जाधव यांचा फोटो लावण्यात आला होता. या फोटोच्या बाजूला भगवान बुद्ध व डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या तसविराी लावण्यात आल्या होत्या. शिस्तबद्ध रितीने आणि अत्यंत शांतपणे ही अंत्ययात्रा टँक बंदर स्मशानभूमीत पोचली.

मिरवणुकीत राजकीय पक्षांचे अनेक नेते होते. दलित व बौद्ध समाजातील अनेक साहित्यिकही अंत्ययात्रेत सामील झाले होते ! पुणे नांदेड नासिक येथूनही अनेक पंथर अंत्ययात्रेसाठी आले होते ! अंत्ययात्रेची ही मिरवणूक शेट मोतीशाह लेनमधून बाहेर पडली आणि डॉ. मस्कारहेस मार्गाने स्मशानाकड सरकली तेव्हा सर्वच रस्ता व आजूबाजूचे मार्ग यावर प्रचंड गर्दी झाली.

अंत्ययात्रा टँकबंदर रोडवरून पुढे सरकून स्मशानभूमीत गेली. तेव्हा स्मशानभूमीच्या आसपास पोलिसांचा अगदी कडक बंदोबस्त होता. स्मशानभूमीत हजारोंच्या उपस्थितीत बुद्धवासी भागवत जाधव यांना श्रद्धांजली वाहण्यात आली.

रक्त व या जाऊ देणार नाही

जनसंग्राम नगरसेवक श्री. वामनराव परब श्रद्धांजली वाहताना म्हणाले की दगडफेकीच्या दंगलीत भागवत जाधव या उमद्या तरुणास मृत्यू याचा ही अतीव दुःखाची वाढ आहे. ही घटना आपल्या एकूण समाजालाच दुःखकारक व शोकाकारक आहे ! भागवत जाधव यांचे हे हीतात्म्य वाया जाणार नाही ! वाया जाता कामा नये !

श्री. वामनराव परब यांनी अंत्ययात्रेस परवानगी मिळावी यासाठी खूप धडपड केली आणि जीपवर जाधवचे छायाचित्र ठेवून अंत्ययात्रा काढण्यास अखेर परवानगी मिळविली. त्यांनी आपली जीपही या कामासाठी दिली. डॉ. वसंतकुमार पंडित यांनी बुद्धवासी जाधव यांच्या घरी जाऊन संतर्पन केले.

पंथरच्या कल्याण शाखेचे प्रमुख श्री. रोकडे म्हणाले की दलिताना ताठ भगनेने जगता यावे म्हणून पंथरचा जन्म झाला. वसंतसेनेच्या भ्याड हल्ल्याने पंथरचे रक्त वाया जाणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. पंथरवर भ्याडपणे हल्ले करणाऱ्यांनी लक्षात ठेवावे की पंथर जाधवांचे रक्त आम्ही वाया जाऊ देणार नाहीच !

‘युक्रांद’चे प्रा. गोपाळ दुखडे म्हणाले भागवत जाधवचे बलिदान हे ‘पंथर’चे पहिले बलिदान आहे. हे बलिदान आपण वाया जाऊ देता कामा नये.

डाव्या कम्युनिस्ट पक्षाचे श्री. एस. वाय. कोल्हटकर व पी. के. कुरणे यांनी काँग्रेसच्या ‘तोडा व झोडा’ नीतीवर हल्ला करून विरोधी पक्षांना एकत्रितपणे काँग्रेसशी मुकाबला करा असे आवाहन केले.

‘रणगण’चे संपादक श्री. अनिल बर्वे यांनी काँग्रेसच्या व सरकारच्या दलितसंबंधीच्या धोरणावर कडाडून हल्ला चढविला. पंथरच्या नेत्यावर कोणत्या प्रकारचे अन्याय केले जातात याचा पाढा त्यांनी वाचला.

उजव्या कम्युनिस्ट पक्षाचे श्री. जी. एल. रेड्डी व श्री. रावदा चिकडे यांनी सरकारच्या धोरणाचा समाचार घेऊन भागवत जाधवच्या मृत्यूची न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे अशी मागणी केली.

समाजवादी पक्षाचे श्री. जगन्नाथ जाधव यांनी व इतर अनेक व्यक्तींनीही भागवत जाधवचे प्रेत पोलिसांनी पंथरच्या ताब्यात दिले नाही याबद्दल खरपूस टीका केली.

सर्वश्री एकनाथ पाटील, करंदीकर गुरुजी, विलास मांजरेकर, ए.बी. कांबळे, सुरेश सावंत, श्रीमती इंदूताई वनसोडे इत्यादींची बुद्धवासी भागवत जाधव यांना श्रद्धांजली वाहणारी भावणे झाली !

गजा ढाले यांचा संदेश

बुद्धवासी भागवत जाधव यांच्या अंत्ययात्रेसाठी ‘पंथर’चे गिरे राजा ढाले यांनी आपल्या वकिलांमार्फत तुदंगातूनच एक दुखदचर्चाचा संदेश पाठविला होता. या संदेशात ते म्हणतात—‘पंथर’च्या मोर्चावर दगडफेक होऊन त्यात एका तरुण पंथरचा बळी जावा ही अत्यंत भयंकर घटना आहे ! मी त्या पंथरला श्रद्धांजली वाहतो.

समता सैनिक दल, बौद्ध पंचायत वगैरे संस्थांच्या वतीनेही श्रद्धांजली वाहण्यात आली. काँग्रेस उमेदवार अॅड. आदिक यांचा शोकसंदेश आचार्य अत्रे सेवा संधाने आणला होता.

रिपब्लिकन पक्षाचे काही नेते स्मशानात उपस्थित होते. त्यांनाही श्रद्धांजली वाहण्याच्या कार्यक्रमात भाग घ्यायचा होता. परंतु पंथरनी त्या गोष्टीला आक्षेप घेतला व त्यांना बोलू दिले नाही. रिपब्लिकन पक्षाच्या वतीने श्री. सुमंत गायकवाड यांनी एक पत्र काढून बुद्धवासी भागवत जाधवला श्रद्धांजली वाहिली आहे.

समता सैनिक दलाची श्रद्धांजली

समता सैनिक दलाचे सरचिटणीस श्री. एस. जी. एलकर यांनी म्हटले आहे की, वरलीच्या जातीय दंगलीचा व पोलिसी अत्याचाराचा निषेध करण्यासाठी ‘दलित पंथर’च्या वतीने निघालेल्या निषेध मोर्चावर परळ येथे जातीयवादी गुंडांनी अमानुष दगडफेक व सोडाबॉटरच्या बाटल्यांचा मारा करून निषृण हल्ला केला. त्या हल्ल्यात दलित पंथरचे धडाडीचे तरुण कार्यकर्ते नवोदित लेखक व कलावंत भागवत रामजी जाधव हे बळी पडले. या सामाजिक चळवळीतील क्रांतिप्रेत हुतात्मा भागवत जाधव यांना समता सैनिक दल मुंबईच्या वतीने भावपूर्ण आदर राजकी वाहण्यात येत आहे. त्यांच्या कुटुंबियांच्या दुःखात दल सहभागी आहे.

हुतात्मा भागवत रामजी जाधव यांच्या मृत्यूची मोर्चावर जातीयवादी गुंडांनी व पोलिसांनी केलेल्या निषर्ण हल्ल्याची व अत्याचाराची उच्च पातळीवरून न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे अशी समता सैनिक दल, मुंबईच्या वतीने मागणी करण्यात येत आहे.

हुतात्मा पँथर भागवत जाधव

यांची प्रचंड अंत्ययात्रा !

शोकाकुल असंख्य चहात्यांची अश्रूंची अंजली

मुंबई, शुक्रवार—दलित पँथरच्या मोर्चावरील दगडफेकीत बळी पडलेल्या भागवत जाधव या कलावंत पँथरला त्याच्या कुटुंबियांनी मित्रांनी आणि असंख्य चहात्यांनी अत्यंत अश्रूपूर्ण नयनांनी शेवटचा निरोप दिला !

‘क बंदरनजीकच्या स्मशान भूमीत बुद्धवासी भागवत जाधव यांच्यावर अंत्यसंस्कार चालू असताना तेथे उपस्थित असलेल्या हजारो स्त्री पुरुषांच्या डोळ्यांत अक्षरशः अनावर अश्रू उभे राहिले आणि अनेकांना आपले हृदये आवरणे कठीण झाले !

बुद्धवासी भागवत जाधवच्या अंत्यसंस्काराच्या मिरवणुकीत कोणत्याही प्रकारची गडबड होऊ नये, गोंधळ माजू नये म्हणून आज पोलिसांनी नाना तऱ्हेची काळजी घेतल्याचे दिसून आले ! याच कारणासाठी पोलिसांनी बुद्धवासी जाधव यांचे प्रेत त्यांच्या नातेवाईकांच्या व पँथरच्या ताब्यात दिले नाही ! पोलिसांनी प्रेत परस्पर टँकबंदर स्मशानभूमीत कडेकोट पोलिस बंदोबस्तात पोचविले !

शिस्तबद्ध व शांततापूर्ण अंत्ययात्रा

प्रेत ताब्यात न मिळाल्यामुळे पँथरनी भागवत जाधव यांच्या लव्ह-लेनमधील रहात्या घरापासून एक प्रचंड अंत्ययात्रा काढली ! सजविलेल्या एका जीपवर बुद्धवासी भागवत जाधव यांचा फोटो लावण्यात आला होता. या फोटोच्या बाजूला भगवान बुद्ध व डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या तसबिरी लावण्यात आल्या होत्या. शिस्तबद्ध रितीने आणि अत्यंत शांतपणे ही अंत्ययात्रा टँक बंदर स्मशानभूमीत पोचली.

मिरवणुकीत राजकीय पक्षांचे अनेक नेते होते. दलित व बौद्ध समाजातील अनेक साहित्यिकरी अंत्ययात्रेत सामील झाले होते ! पुणे नांदेड नासिक येथूनही अनेक पँथर अंत्ययात्रेसाठी आले होते ! अंत्ययात्रेची ही मिरवणूक शेट मोतीशाह लेनमधून बाहेर पडली आणि डॉ. मस्कारन्हेस मार्गाने स्मशानाकडे सरकली तेव्हा सर्वच रस्ता व आजूबाजूचे मार्ग यावर प्रचंड गर्दी झाली.

अंत्ययात्रा टँकबंदर रोडवरून पुढे सरकून स्मशानभूमीत गेली. तेव्हा स्मशानभूमीच्या आसपास पोलिसांचा अगदी कडक बंदोबस्त होता. स्मशानभूमीत हजारोंच्या उपस्थितीत बुद्धवासी भागवत जाधव यांना श्रद्धांजली वाहण्यात आली.

रक्त व या जाऊ देणार नाही

जनसंघाचे नगरसेवक श्री. वामनराव परब श्रद्धांजली वाहताना म्हणाले की दगडफेकीच्या दंगलीत भागवत जाधव या उमद्या तरुणास मृत्यू यावा ही अतीव दुःखाची बाब आहे. ही घटना आपल्या एकूण समाजालाच दुःखकारक व शोकार्क आहे ! भागवत जाधव यांचे हे होतातथ्य वाया जाणार नाही ! वाया जाता कामा नये !

श्री. वामनराव परब यांनी अंत्ययात्रेस परवानगी मिळावी यासाठी खूप धडपड केली आणि जीपवर जाधवचे छायाचित्र ठेवून अंत्ययात्रा काढण्यास खेर परवानगी मिळविली. त्यांनी आपली जीपही या कामासाठी दिली. डॉ. वसंतकुमार पंडित यांनी बुद्धवासी जाधव यांच्या घरी जाऊन सांत्वन केले.

पँथरच्या कल्याण शाखेचे प्रमुख श्री. रोकडे म्हणाले की दलिताना ताठ मानेने जगता यावे म्हणून पँथरचा जन्म झाला. वसंतसेनेच्या भ्याड हल्ल्याने पँथरचे रक्त वाया जाणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. पँथरवर भ्याडपणे हल्ले करणाऱ्यांनी लक्षात ठेवावे की पँथर जाधवाचे रक्त आम्ही वाया जाऊ देणार नाहीच !

‘युकांद’चे प्रा. गोपाळ दुखडे म्हणाले भागवत जाधवचे बलिदान हे ‘पँथर’चे पहिले बलिदान आहे. हे बलिदान आपण वाया जाऊ देता कामा नये.

डाव्या कम्युनिस्ट पक्षाचे श्री. एस. वाय. कोल्हटकर व पी. के. कुरणे यांनी काँग्रेसच्या ‘तोडा व झोडा’ नीतीवर हल्ला करून विरोधी पक्षांना एकत्रितपणे काँग्रेसशी मुकाबला करा असे आवाहन केले.

‘रणगण’चे संपादक श्री. अनिल बर्वे यांनी काँग्रेसच्या व सरकारच्या दलितोत्संघीच्या धोरणावर कडाडून हल्ला चढविला. पँथरच्या नेत्यावर कोणत्या प्रकारचे अन्याय केले जातात याचा पाढा त्यांनी वाचला.

उजव्या कम्युनिस्ट पक्षाचे श्री. जी. एल. रेड्डी व श्री. रावबा चिकडे यांनी सरकारच्या धोरणाचा समाचार घेऊन भागवत जाधवच्या मृत्यूची न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे अशी मागणी केली.

समाजवादी पक्षाचे श्री. जगन्नाथ जाधव यांनी व इतर अनेक वक्त्यांनीही भागवत जाधवचे प्रेत पोलिसांनी पँथरच्या ताब्यात दिले नाही याबद्दल खरपूस टीका केली.

सर्वेधी एकनाथ पाटील, करंदीकर गुरुजी, विलास मांजरेकर, ए.डी. कांबळे, सुरेश सावंत, श्रीमती इंदुताई वनसोडे इत्यादींची बुद्धवासी भागवत जाधव यांना श्रद्धांजली वहाणारी भाषणे झाली !

गजा ढाले यांचा संदेश

बुद्धवासी भागवत जाधव यांच्या अंत्ययात्रेसाठी ‘पँथर’चे नेते राजा ढाले यांनी आपल्या वकिलामार्फत तुरुंगानूनच एक दुखवट्याचा संदेश पाठविला होता. या संदेशात ते म्हणतात—‘पँथर’च्या मोर्चावर दगडफेक होऊन त्यात एका तरुण पँथरचा बळी जावा ही अत्यंत भयंकर घटना आहे ! मी त्या पँथरला श्रद्धांजली वहातो.

समता सैनिक दल, बौद्ध पंचायत वगैरे संस्थांच्या वतीनेही श्रद्धांजली वहाण्यात आली. काँग्रेस उमेदवार अॅड. आदिक यांचा शोकसंदेश आचार्य अत्रे सेवा संघाने आणला होता.

रिपब्लिकन पक्षाचे काही नेते स्मशानात उपस्थित होते. त्यांनाही श्रद्धांजली वहाण्याच्या कार्यक्रमात भाग घ्यायचा होता पण पँथरनी त्या गोष्टीला आक्षेप घेतला व त्यांना बोलू दिले नाही. रिपब्लिकन पक्षाच्या वतीने श्री. सुमंत गायकवाड यांनी एक पत्रक काढून बुद्धवासी भागवत जाधवला श्रद्धांजली वाहिली आहे.

समता सैनिक दलाची श्रद्धांजली

समता सैनिक दलाचे सरचिटणीस श्री. एस. जी. एलवणकर यांनी म्हटले आहे की, वरलीच्या जातीय दंगलीचा व पोलिसी अत्याचाराचा निषेध करण्यासाठी ‘दलित पँथर’च्या वतीने निघालेल्या निषेध मोर्चावर परळ येथे जातीयवादी गुंडांनी अमानुष दगडफेक व सोडावॉटरच्या बाटल्यांचा मारा करून निषृण हल्ला केला. त्या हल्ल्यात दलित पँथरसंघे घडाडीचे तरुण कार्यकर्ते नवोदित लेखक व कलावंत भागवत रामजी जाधव हे बळी पडले. या सामाजिक चळवळीतील क्रांतिपुरु हुतात्मा भागवत जाधव यांना समता सैनिक दल मुंबईच्या वतीने भावपूर्ण आदरांजली वाहण्यात येत आहे. त्यांच्या कुटुंबियांच्या दुःखात दल सहभागी आहे.

हुतात्मा भागवत रामजी जाधव यांच्या मृत्यूची मोर्चावर जातीयवादी गुंडांनी व पोलिसांनी केलेल्या निषृण हल्ल्याची व अत्याचाराची उच्च पातळीवरून न्यायालयीन चौकशी झाली पाहिजे अशी समता सैनिक दल, मुंबईच्या वतीने मागणी करण्यात येत आहे.

इलित पैथर मोर्चाविर अचानक हल्ला!

कलावंत जाधव ठार!

to Information (RTI) Act, activists and Mumbaiites across the spectrum are demanding to see the papers.

And Dolas is a veteran who knows just how to ask. In the last three years since the Act was introduced in Maharashtra, he has helped file 1,200 applications spanning land-use violations, garbage collection and missing

and are so logjam (in Mumbai) (Rs 10,750).

"Officers are fined when they refuse to give information. Ideally, they shouldn't hold on to information the way they do, and I am hopeful we will soon reach a time when the desired reply comes as fast as it is needed," says Dolas.

For Dolas, it all began with a reserved plot that got allotted to a

words and got him results. "I found it extremely useful getting advice from Dolas," says the doctor.

All this he does after a demanding 9-to-5 job in the city, commuting in the crush of the local train from his house at Thane and back.

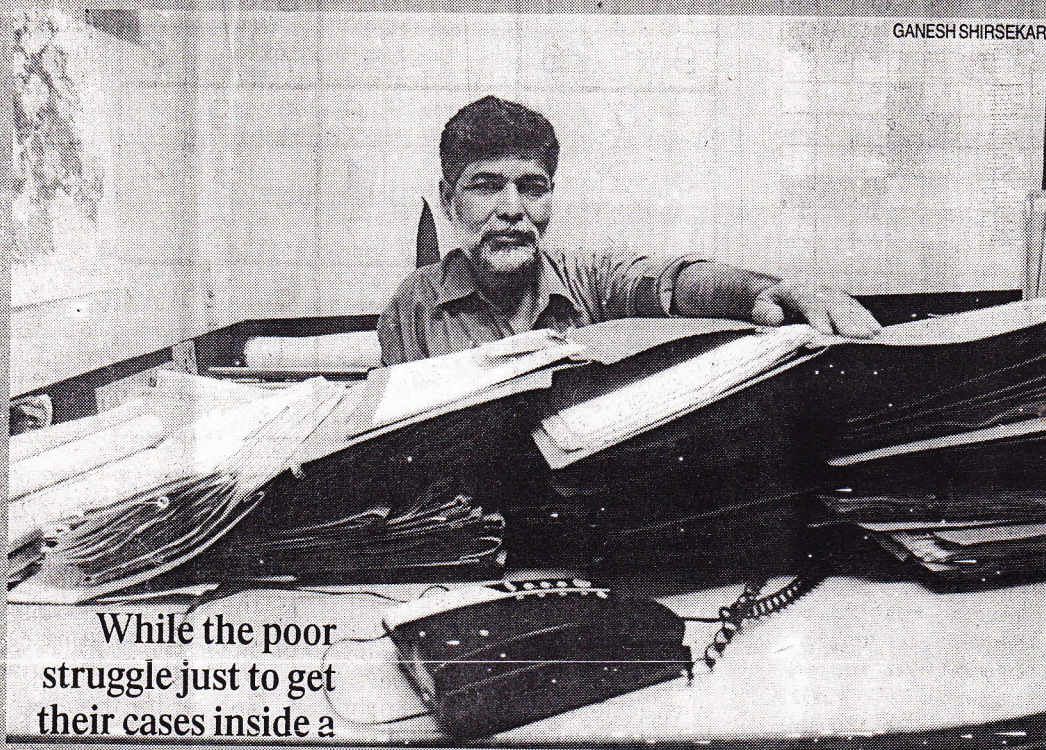
It was a Dolas application that saw the Thane civic body replace

RTI—SNDT College, Churchgate, has just asked him to lecture on it for their teaching staff.

Requests come from out of Mumbai as well—citizens' group Ahmednagar Nagrik Manch has also asked him to lecture on the Act. "I never miss an opportunity to speak about it—I want more and more people to use it," says Dolas.

The Man who Tamed the Fine Print

GANESH SHIRSEKAR

While the poor struggle just to get their cases inside a courtroom, Suresh Bhosale brings legal aid within their reach

PRASHANT RANGNEKAR

BUSY flipping through files in his small cabin, Suresh Bhosale suggests to one of his colleagues what can be done in a case some hawkers are fighting in court.

The 56-year-old is not even a trained lawyer, but he now does this full-time—offering free legal aid to people who ordinarily would struggle just to understand where

to begin.

Over the last 35 years, Bhosale's focus has been to make the legal process simpler and more flexible for the poor.

"I saw the poor, especially the backward classes, being consistently deprived of justice in the courts," says Bhosale, general secretary of Friends of Society, which runs the legal-aid centre.

Activist Teesta Setalvad, herself a leading light in the fight for Gujarat's riot-affected, holds Bhosale as an example.

"Apart from the free legal aid, he is more concerned with the probity of the legal system and the ethics of

lawyers," says Setalvad, who has worked with Bhosale for the last eight years.

Bhosale arrived in Mumbai in 1967 and found work in the Naval Dockyard.

After his first few years there, he joined the Bombay Port Trust as a clerk but quit

**movers
shakers**

when he encountered its "caste-bias work culture".

He went on to become assistant manager in the Central Bank of India. While there, he found the bank's management promoting candidates

on the basis of caste—and protested it.

In 2000, he left that job to offer free legal aid full-time. Today, all manner of people come to his office. From slum demolition-affected to hawkers to labourers.

A large part of his work revolves around slum demolitions and caste discrimination. Both these he fights using his understanding of how the country's legal machinery turns and how it can be made to work.

"We have four lawyers on our panel and they give some of their time to the organisation, charging nothing or sometimes very nominal fees," says Bhosale.

It was this kind of commitment that saw Sachin Bansode (29) take time out of his independent legal practice to help out at Bhosale's centre.

"He inspired me to help the disadvantaged, especially the Dalits and the working class. His legal-aid panel is a medium through which I can really make a difference," says Bansode, who's been associated with Bhosale for the last two-and-a-half years.

Bhosale believes the poor are badly equipped to handle the challenges of India's justice system, which is why they end up dragging themselves through the courts for years.

Right now, the hawker case is just one of the table-full of files waiting for his attention, and he has more coming in every day.

Angry Panther mob gassed again

By A Staff Reporter

The police fired five tear-gas shells to disperse stoning and clashing groups of caste Hindus and the followers of Dalit Panther, a militant organisation of the Scheduled Castes, at Worli, Bombay, on Friday afternoon. One person was stabbed during the clash.

A police official and some constables received minor injuries in the stone throwing. Stone-throwing incidents were also reported from the Naigaum area.

Two persons were arrested on murder and rioting charges following the death of a Dalit Panther member in the stone-throwing at Parel on Thursday.

Raja Dhale, "chief" of Dalit Panthers, went on a hunger strike in his cell on Friday demanding the unconditional release of his colleagues who were arrested in connection with incidents at Parel on Thursday evening. In all 71 persons were arrested.

Dhale was released on a bail of Rs. 4,000 on Thursday evening but was rearrested immediately "without any reason" according to the militant organisation sources. The Panther "chief" was released for attending the funeral of Bhagwati Ramji Jadhav, who was cremated at the Sewree Cemetery on Friday.

The Police took the body straight to the cemetery from the coroner's court instead of handing over the body to the parents.

More than a 1,000 Panthers, including women, silently marched to the cremation ground and in the absence of the body carried a photograph of the victim. The garlanded photograph was kept between the huge portraits of Buddha and Ambedkar on a jeep.

Jadhav, a resident of BIT Chawls, Byculla, had written two Marathi plays which had been staged and was also an occasional contributor of scripts to All India Radio for its Marathi plays.

Jana Sangh leader Waman Parab and Mrs. Tara Reddy, CPI leader, were also present at the funeral.

The Socialist Party warned on Friday that the attacks on the Dalit Panthers which were preplanned from available evidence will create a situation of civil war.

The Party's City Chairman, Mr.

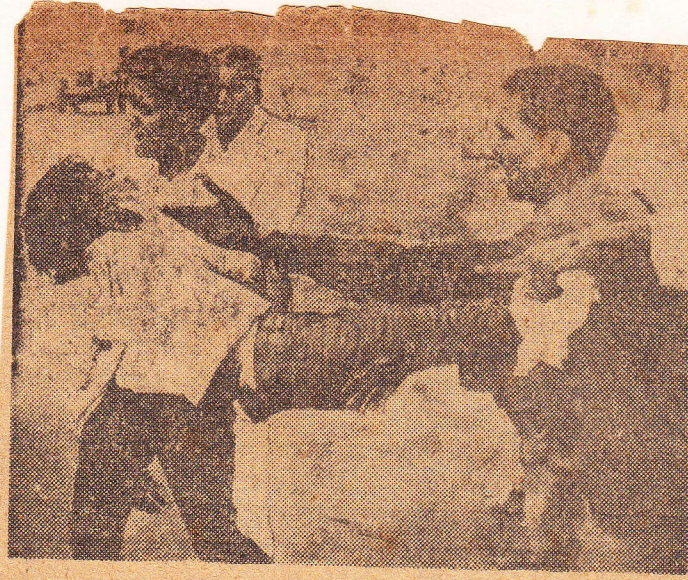
G. G. Parikh, said in a statement that the disillusionment of the Panthers, who were spearheading a movement against the system which had kept them under the bondage for centuries was one more instance of the gap between the promise and performance of the ruling party.

Sangh leader Waman Parab said the stoning of the Panther morcha was an attack on the unity of the society.

President of the Maharashtra Unit of the Centre of Indian Trade Unions S. Y. Kolhatkar has demanded an immediate inquiry into the police brutalities.

But Mr. P. N. Rajabhoj, President of the Indian Buddhist Society, deplored the methods adopted by the "Dalit Panthers" in their agitation for better treatment to the downtrodden.

भायाळ नि सरणोन्मुख भागवत जाधवला छातीशी कवटाळून सुरक्षित स्थळीं नेण्याचा प्रयत्न करतांना त्याचे वडील बंधू सीताराम जाधव

हायस्कूलमध्ये दाखल होऊन १० वी एक रंगद्वंद्वतंचा विमुकला चिराग पास झाला. . . . आणि नंतर त्याने शाळा सोडली व नाटक नि समाज-कार्य ह्यांनाच वाहून घेतले. शाळेत होता तेव्हापासूनच कबड्डी नि वॉलेबॉल हे त्याच्या आवडीचे खेळ होते, पण नाटकाच्या 'खेळा'तच त्याचे मन खरेखुरे रमत असे - या समाजसेवा-भावी उमद्या तरुणाने आपल्या दिलील बांधवांसाठी ६ वी -७ वीचे कॉचिंग क्लासेस चालविले होते इतकेच नव्हे तर चिपळूण येथील 'नालंदा विद्यार्थी बसतीगृहा'च्या कार्यात आपल्या वडील भावाला-सीतारामला-खूप साहज करत होते....

सीताराम जाधववरच [वडील निवृत्त झाल्यावर] सुमारे २० जणांच्या एकत्रकट्टीबाचा सारा भार होता नि आहे. त्याचें स्वतःचें शिक्षण इंग्र-पर्यंत झाल्यावर त्याने कट्टीब-पोषणा-साठी नांकरी धरली. सध्या तो एफ. सी. आय. मध्ये कारकून आहे. आपल्या भावाच्या लेखन-नाट्यगुणाना खूप उत्तेजन द्यावे, तो पुढे यावा अशीच त्याची इच्छा व धडपड. पण त्याने गेल्याच वर्षी त्याला कळवळून सांगितले, "भागवत, नाट्यकलेची सेवा करण्यासाठीही आधी तुला जीवनांत सुस्थिर होणे जरूर आहे. बुद्धीची-मनाची भूक नाटकानं शमेल, पण पांटाची भूक शमणार नाही-मग कलेचीही सेवा करता येणार नाही. तू तुझ्या पायावर उभे राहण्या-इतपत तरी शिक्षण घेतलंच पाहिजे." भावाच्या या योग्य उपदेशाला पांडे, रंग लक्ष्मण जैतापकर, प्रभाकर गवाणकर, मंगेश पारकर, शांताराम पेंढारकर इत्यादि भागवतच्या जीवश्व कंठश्व वहात्यांनी व मित्रांनीही पाठिंबा दिला आणि मग गेल्या ऑगस्टपासून मुंबई सेंट्रल येथील

विझला-कायमचा खामोश झाला । नाट्यशास्त्राची सेवा

भागवत जाधव गिरणगावाला नि 'गणेशोत्सवी' नाट्यसृष्टीलाच काय तो ठाऊक होता. पण आज ना उद्या, आपण नट व नाटककार म्हणून 'शिवाजी मंदिर' नि 'साहित्य संघ' येथे चमकावे ही त्याची उत्कट मनीषा होती. त्यासाठीच मधुसूदन कालेलकरांच्या 'कल्पवृक्ष कन्येसाठी' मध्ये तो काही काल प्रॉक्टर झाला होता. 'नाट्यमंदार'मध्ये नटाची जागा मिळावी म्हणून त्याने अर्ज केला होता अशीही दिसते. कमलाकर सारंग-नाहि तो भेटला होता असे सांगतात. त्याला वाचनाची-विशेषतः नाटक वाचनाची-खूप आवड होती. विशेष हें की रात्रीदिवस नाटकी जगांत रमूनहि तो पूर्णतः निर्व्यसनी होता. खेळकर, विनांदी, हंसतमुख वृत्तीचे त्याला जन्मापासूनच वरदान मिळाले होते.

आपल्या भावाची सेंट्रल बंगारे बाबतींत मदत घेऊन त्याने स्वरचित 'कीर्तिज्योत' हें नाटक रंगभूमीवर आणले. त्याचें आजवर नवरात्रोत्सव नि गणेशोत्सवांत २५ हून अधिक प्रयोग झाले आहेत : 'सुवर्णसिरिता', 'भगतसिंगाच्या जीवनावरील 'अमर हें बलिदान', 'पावन झाली गंगा-माता, 'घडली नीति ऐशी' ही नाटके नि 'लहरी राजा आंधळी प्रजा' हें लोकनाट्य त्याने लिहिले. ह्यापैकींची 'कीर्तिज्योत' 'पावन झाली गंगामाता' ही नाटके त्याच्या स्वतःच्या "कला-शृंगार" संस्थेतर्फे रंगमंचावर आली. सध्या 'लहरी राजा आंधळी प्रजा' हें लोकनाट्य व 'घडली नीति ऐशी'च्या

दलित पॅन्थर प्रमुख श्री. राजा ढाले

राजा ढाले मुक्त

मुंबई, शनिवार — 'दलित पॅन्थर'चे प्रमुख श्री. राजा ढाले यांना दादर कोर्टाचे मॅजिस्ट्रेट श्री. काळें यांनी आज सोडून दिले.

आज मुंबईतील वकील, पत्रकार व सामाजिक कार्यकर्ते यांची बैठक होऊन 'दलित पॅन्थर'साठी सहाय्य समिती स्थापन करण्यांत आली ही समिती दलित समाजावर पोलिसांनी केल्या कथित अत्याचारांसंबंधी चौकशी करील, तसेच 'दलित पॅन्थर' या संघटनेला नौतक, कायदेशीर आदी प्रकारचे सहाय्य करील.

राजा ढाले यांची जामिनावर मुक्तता नि फेरअटक !

मुंबई, गुरुवार — [प्रतिनिधी] बरळी बी डी डी. चाल दंगल प्रकरणांत अटक झालेले दलित पॅन्थरचे नेते श्री. राजा ढाले यांची आज दादर कोर्टात जामिनावर मुक्तता झाली.

डॉ. जयंत प्रधान यांनी श्री. ढाले यांच्या प्रतिनिधी काम चालविले.

श्री. ढाले यांना कोर्टात हजर करण्यांत आले तेव्हा कोर्टाच्या आदाराबाहेर रोकडें दलित पॅन्थरची प्रचंड गर्दी केली होती श्री. ढाले यांची जामिनावर मुक्तता होताच त्यांचा प्रचंड जयजयकार करण्यांत आला.

ढालेंना तड्याकाली फेर अटक होवून अशातस्थली नेण्यांत आल्याचें समजतें.

'सरकारचें कृत्य लाजिरवाणें !'

मुंबई, गुरुवार — दलित पॅन्थरच्या शांतपणे चाललेल्या मोर्चावर गुण्डांनी दगडफेक केली असतांना त्यांना न पकडतां पोलिसांनी सूडबुद्धीने मोर्चेवाल्यांवर अश्रुधूर सोडला व लाठीमार केला हे कृत्य महाराष्ट्र सरकारला लाजिरवाणे आहे असे मार्क्सवादी कम्युनिस्ट पक्षाचे चिटणीस काँ. एस. बाय. कोल्हटकर यांनी पत्रकांत म्हटले आहे.

या अश्रुधूर व लाठीहल्ल्याचा निषेध करून या प्रकाराच्या चौकशीची मागणी काँ. कोल्हटकर यांनी केली आहे.

वरळी येथे चकमक; अश्रुधूर

सरास दगडफेक; काही पोलिस जखमी

[आमच्या प्रतिनिधीकडून]
मुम्बई, शुक्रवार — सवर्ण हिन्दू
आणि दलित पॅन्थरचे अनुयायी यांच्यात

आज दुपारी वरळी येथे चाललेल्या
दगडफेकीच्या व चकमकीच्या वेळी,
पोलिसांनी अश्रुधूराची पाच सळकांडी
फोडली. दगडफेकीत एक पोलिस
अधिकारी व काही कॉन्स्टेबल्स यांना
किरकाळ जखमा झाल्याचे पोलिसांकडून
सांगण्यांत आले. नायगांव भागातही
दगडफेकीचे प्रकार घडल्याचे समजते.

काल परळ येथे झालेल्या दगडफेकी-
नंतर दांडा जणांस खुनाच्या व दंगलीच्या
आरोपावरून अटक करण्यांत आली. या
दगडफेकीत दलित पॅन्थरचा एक सभा-
सद ठार झाला होता.

परळ येथील दगडफेकीत ठार
झालेले भगवती रामजी जाधव यांच्या
अंत्ययात्रेला हजर राहण्यासाठी पॅन्थर
'प्रमुखांना पोलिसांनी मुक्त केले'
होते.

परळ येथील घटनेच्या संदर्भात खून
आणि दंगल केस दाखल करण्यात
आली असल्याचे पोलिसांनी सांगितले.

नवा काल

Regd. No.
MHBy-South 14

वर्ष ५४ अंक २८६) शनिवार ता. १५ जानेवारी १९७७ ★ हाक रविवार ता. १६ जानेवारी १९७७ (पान ४ किंमत २० पैसे)

क्रांतिपुत्र भागवत जाधव यांना खास कलात्मक श्रद्धांजलि

मुंबई, शुक्रवार—क्रांतिपुत्र भागवत रामजी जाधव यांच्या तृतीय स्मृतिदिनानिमित्त कलाशृंगार या नाट्य संस्थेने ता. १० जानेवारी रोजी नवोदित कलावंतांचे संचात (महालक्ष्मी म्युनिसिपल वेल्फेअर सेंटर) प्रा. रमेश पवारलिखित 'हंगर स्ट्राईक' या एकांकिकचा प्रयोग सादर केला.

तसेच संस्थेच्या वतीने सिद्धार्थनगर (बाष्ठी रोड) वेल्फेअर सेंटरमध्ये चित्रकार केशवराव शेवडे आणि अन्य कलावंतांचे रंगावली प्रदर्शन आयोजित केलेले आहे. सदर प्रदर्शनात महाराष्ट्रातील नामवंत रांगोळी चित्रकार श्री. खेमराज मिस्त्री यांनी क्रांतिपुत्र भागवतचे चित्र सुरेख काढले आहे. तसेच केशवराव शेवडे यांनी स्वरसंस्मारी लता मंगेशकर यांचे चित्र, श्री. एस. आर. जाधव यांची शिल्पाकृति, चंद्रशेखर सुर्वे यांचा अमजाद खान, दिपक पडते यांचा शशिकपूर, विठ्ठल बेतकर यांचा अमिताभ बच्चन ही चित्रे

उल्लेखनीय आहेत. या प्रदर्शनात नवोदित कलाकारांनी भाग घेऊन आपली कलाकृती सादर केली आहे. तरी रसिकजनांनी या प्रदर्शनाला अवश्य भेट द्यावी. प्रदर्शन २६ जानेवारीपर्यंत रोज सकाळी ९ ते ११ व संध्याकाळी ४ ते ७ ह्या वेळेत उघडे राहील.

लव्हलेन येथील पॅथर शाखेच्या वतीने क्रांतिपुत्र भागवत रामजी जाधव यांचा तृतीय स्मृतिदिन ता. ११ जानेवारी रोजी त्यांच्या निवासस्थानी श्री. वसंत सोनवणे यांच्या अध्यक्षतेखाली साजरा झाला. श्रद्धांजलीसाठी सर्वश्री राजा ढाले, ज. वि. पवार, रामदास आठवले, अॅड. जे. बी. दाभोळकर, नाशिक शाखा प्रमुख आणि अन्य पॅथर्स व जनसमुदाय उपस्थित होता. पॅथरची चळवळ, िचे महत्त्व आणि वाटचाल यासंबंधी राजा ढाले यांनी मार्गदर्शन केले. ज. वि. पवार यांनी भागवत यांच्याप्रमाणे सर्वांनी समाजोन्नतीच्या कार्यास वाहून घेण्यास सुचविले.

The police dispersing the Dalit Panthers' procession at Parel, Bombay, on Thursday.